

ERILAISEN OPPIJAN TUKEMINEN NÄYTTÖTUTKINTOPROSESSISSA

Merja Forslund

**Kehittämishankeraportti
Syyskuu 2006**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Forslund, Merja	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti			
	Sivumäärä 28	Julkaisun kieli Suomi		
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka			
Työn nimi ERILAISEN OPPIJAN TUKEMINEN NÄYTTÖTUTKINTOPROSESSISSA				
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Ammatillinen erityisopettajankoulutus				
Työn ohjaaja(t) Heimonen, Leena				
Toimeksiantaja(t)				
Tiivistelmä Työn tavoitteena oli kuvata ja koota ammattiaineiden opettajien käyttöön käytännössä toimiviksi koettuja pedagogisia menetelmiä erityistä tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden oppimis- ja näyttötutkintoprosessin tukemiseksi. Työssä kuvattiin kolmen erilaisen aikuisopiskelijan opinpolut. Käytännön esimerkeissä kuvattiin opiskelijoiden lähtötilanteen kartoitusta, koulutusten suunnittelua ja toteutusta, opiskelijoiden tukea ja ohjausta opinpolun aikana sekä tutkinnon suorittamista. Koulutukset suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä erityisopetuksen asiantuntijoiden, ammattiopettajien sekä tarvittaessa viranomaisverkoston kanssa. Koulutukset toteutettiin vuosien 2005 - 2006 aikana. Työssä kuvattiin menetelmiä, joiden avulla tuettiin onnistuneesti erilaisten oppijoiden oppimista ja tutkinnon suorittamista. Ohjaus- ja tukimenetelmiä tarkasteltiin neljässä eri vaiheessa. Ennen opintojen alkua koettiin tärkeimmiksi tukimenetelmiksi opiskelijan motivaation kartoittaminen ja herättäminen, opiskelijan odotusten, oppimisvaikeuksien ja erityisesti vahvuuksien kartoittaminen sekä ohjaustarpeen selvittäminen. Tärkeintä ennen opintojen alkua oli opiskelijan rohkaiseminen ja itseluottamuksen parantaminen. Opintojen aikana koettiin tärkeäksi onnistumisen kokemusten esille nostaminen, oppimistyyliille sopivien opiskelumenetelmien valitseminen ja riittävän ohjauksen antaminen myös työssäoppimisen aikana. Näyttöjen suunnittelun ja suorittamisen aikana oli tärkeää ohjauksen antaminen näyttösuunnitelman tekemisessä, opiskelijan kiinnostuksen ja työssäoppimisen palautteen huomioiminen näyttöympäristön valinnassa sekä kynnyksen madaltaminen näytön suorittamiselta. Tutkinnon suorittamisen jälkeen oli tärkeää opiskelijan tukeminen työllistymispolkujen suunnittelussa. Työssä todettiin opinpolun henkilökohtaistamisen tukevan erilaisen oppijan opiskelua ja tutkinnon suorittamista. Kokemusten aikana todettiin myös, että ammattiopettajat kykenevät tukemaan haasteellisten opiskelijoiden opiskelua. Tämä edellyttää ammattiopettajilla tahtoa ohjata opiskelijoita yksilöllisesti.				
Avainsanat (asiasanat) Erilaiset oppijat, aikuisopiskelu, oppimisvaikeudet, oppimistyylit, oppimisvalmiudet, näyttötutkinnot				
Muut tiedot				

Author(s) Forslund, Merja	Type of Publication Development project report	
	Pages 28	Language
	Confidential ☐ Until _____	
Title SUPPORTING SPECIAL LEARNER IN THE PROCESS OF COMPETENCE-TESTING		
Degree Programme Vocational Teacher Education		
Tutor(s) Leena Heimonen		
Assigned by		
Abstract The goal of the study was to describe and to collect pedagogic methods found useful in practice for the use of vocational teachers so that they could support adult students in need of special support in their learning and competence-testing processes. In this study, the learner's paths of three different kinds of adult students were described. The practical examples describe the mapping of their starting situation, the planning and implementing of the training, the support and guidance they obtained along their learning paths, as well as the taking of the competence test. The training was planned and implemented in cooperation with experts of special education, vocational teachers and, when necessary, with a network of local authorities. The trainings were carried out in 2005-2006. As a result of the study, methods for successfully supporting special learners in their learning processes and as they were taking their qualifications were described. The guidance and support methods were observed in four different phases. The most important support methods before the actual training were the following: mapping and arousing the student's motivation, mapping the student's expectations, learning difficulties and, especially, learning strengths, as well as defining the need for guidance. The most important thing prior to the training was to encourage the students and to improve their self-confidence. During the training, it was essential to emphasize experiences of success, to choose suitable methods for individual learning styles, and to give sufficient amount of guidance also during on-the-job training. During the planning and implementation of competence tests, it was important to give guidance in the making of an individual plan for completing the competence-based qualifications, to take notice of the students' interests and of the feedback they had received from their on-the-job training when choosing the environment for competence test, as well as to relieve their anxiousness concerning the actual test situation. After taking the test for competence-based qualification, it was important to support the students as they were planning their job-seeking. The study showed that when the learner's path is personalized, it supports the special learner's training and the process of competence-testing. The experiences also revealed that vocational teachers are able to support the learning of special/challenging students. This requires vocational teachers' will to give individual guidance to the students.		
Keywords Special learners, adult education, learning difficulties, learning styles, learning capabilities, competence-based qualifications		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	2
2 NÄYTTÖTUTKINTOJÄRJESELMÄ JA HENKILÖKOHTAISTAMINEN	4
2.1 Näyttötutkintojärjestelmä	4
2.1.1 Henkilökohtainen näyttösuunnitelma.....	4
2.1.2 Valmistava koulutus	5
2.1.3 Näytön arviointi.....	5
2.1.4 Erilaisen oppijan tukeminen näytöissä.....	6
2.1.5 Näyttötutkintojärjestelmän ongelmat erilaisen oppijan näkökulmasta	7
2.2 Näyttötutkintojen henkilökohtaistaminen	8
2.2.1 Henkilökohtaistamisen yleistä määrittelyä.....	8
2.2.2 Hakeutumisvaiheen henkilökohtaistaminen.....	8
2.2.3 Henkilökohtaistaminen tarvittavan ammattitaidon hankkimisessa	9
2.2.4 Tutkinon suorittamisen henkilökohtaistaminen	10
2.2.5 Ohjaus henkilökohtaistamisen menetelmänä	10
2.2.5.1 Henkilökohtainen ohjaus.....	11
2.2.5.2 Oppimisen ohjaaminen.....	12
2.2.5.3 Epäonnistumisansasta onnistumiskehään.....	12
2.2.6 Työssäoppiminen ja täsmäkoulutus erilaisen oppijan opiskelun henkilökohtaistamisen menetelmänä.....	13
2.2.6.1 Erilainen oppija työssäoppimassa	14
3 KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSIA ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVIEN OPISKELIJOIDEN OPPIMIS- JA NÄYTTÖTUTKINTOPROSESSIN HENKILÖKOHTAISTAMISESTA	15
3.1 Kuinka työllistämisen kynnystä voi madaltaa, kun työelämävalmennus ja tukityöoikeudet on käytetty?	15
3.2 ”Kun teoria ei jää mieleen...”	16
3.3 ”Kun juttu ei luista”.....	18
4 ERILAISEN OPPIJAN TUKI OPINPOLULLA OSANA NÄYTTÖTUTKINTOPROSESSIA	21
TAULUKKO 1. Erilaisen oppijan ohjaus- ja tukimenetelmät opinpolulla näyttöprosessin aikana.....	22
Tutkinon suorittamisen jälkeen	22
4.1 Ennen opintojen alkua	23
4.2 Opintojen aikana	24
4.3 Näyttöjen aikana.....	25
4.4 Tutkinon suorittamisen jälkeen	26
5 YHTEENVETO	28
6. POHDINTA	29
LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Näyttöperusteisella ammatillisella koulutuksella on lyhyt erityisopetuksen historia. Vuoden 2005 loppuun mennessä ei ammatillisen aikuiskoulutuksen lainsäädännössä ole kiinnitetty huomiota erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tukemiseen (L 21.8.1998/630; A 6.11.1998/811). Ainoastaan Opetushallituksen laatimissa henkilökohtaisten opiskeluohjelmien laatimisen perusteissa (2000, 5) on määrätty, että kielitaidon erilaisuus tai luku- ja kirjoitushäiriö ei saa olla este tutkintotilaisuuteen eikä tutkintoon valmistavaan koulutukseen osallistumiselle.

Aikuisten oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opiskelun henkilökohtaistaminen näyttöperusteisessa ammatillisessa koulutuksessa ovat kehittyneet nopeasti viime vuosien aikana. Opetushallituksen toteuttama aikuisopiskelun henkilökohtaistamisen (Aihe) projekti on ollut tärkeässä asemassa tässä kehittämistyössä. Aihe-projektin kehittämistyön tuloksena on lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta lisätty pykälä näyttötutkintotoiminnan henkilökohtaistamisesta 1.1.2006 alkaen (L21.8.1998/631).

Erityisopetuksen käytänteiden kehittäminen näyttöperusteisessa ammatillisessa koulutuksessa on välttämätöntä aikuisväestön ammatillisen koulutustason kohottamisessa. Noste-ohjelman myötä on erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä näyttöperusteisessa ammatillisessa koulutuksessa lisääntynyt. Oppilaitoksissa joudutaan henkilökohtaistamaan näyttöjen suorittamisen mahdollisuuksia. Nostekelpoisille tutkinnon suorittajille tarjotaan joustavampia ja monipuolisempia keinoja suorittaa tutkintoja ja hankkia tarvittavaa ammattitaitoa näyttöjä varten. Myös työvoimapolitiittisessa tutkintoon valmistavassa koulutuksessa tullaan tarvitsemaan erilaisia tutkinnon suorittamisen mahdollisuuksia ja opiskelun tuki- ja ohjausmahdollisuuksia työmarkkinatukiuudistuksen myötä.

Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa on kiinnitetty huomiota opiskelijoiden oppimisvaikeuksien ja erityisen tuen tarpeen tunnistamiseen viime vuosien aikana. Oppilaitoksen eri hankkeissa on kehitelty yhdessä erityisopettajan ja ammatillisten opettajien kanssa yhteistyönä oppimisvaikeuksien sekä erityisen tuen ja ohjauksen tarpeen tunnistamisen menetelmiä mm. erilaisia menetelmiä lukemisen ja kirjoittamisen ja matemaattisten vaikeuksien kartoittamiseen. Opiskelijoiden oppimisvaikeuksien ja tuen tarpeen tunnistaminen eivät kuitenkaan riitä opiskelun ja näyttötutkintojen henkilökohtaistamisessa ja tukemisessa. Seuraavassa vaiheessa tulisi kehittää ja saada kouluttajien käyttöön pedagogisia menetelmiä, joiden avulla voidaan tukea erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opiskelua ja oppimista.

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston ESR rahoitteisessa Askel-projektissa on vuodesta 2004 alkaen kehitetty koulutus- ja ohjauspalveluiden räätälöintiä opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Projektin aikana on yhteistyössä valmentavien kouluttajien, erityisopettajan ja ammatillisten opettajien sekä tarvittaessa viranomaisverkoston kanssa suunniteltu tutkinnon suorittajalle yksilöllisiä koulutusmalleja sekä ohjaus- ja tukipalveluita. Näiden tarkoituksena on helpottaa, että opiskelijat saisivat suoritettua näyttötutkinnon. Projektin kohderyhmänä ovat erityisesti opiskelijat, joilla aikaisemmat opinnot ovat keskeytyneet oppimisen esteiden vuoksi tai opiskelijat ovat suorittaneet tutkintoon valmistavan koulutuksen,

mutta näytöt ovat jääneet suorittamatta. Kokemukset Askel-projektin oppimisen tukitoimista ja kehittämistyöstä ovat olleet myönteisiä ja opiskelijat ovat saaneet tutkintoja suoritettua.

Kehittämishankkeessa kuvailen käytännön esimerkkien avulla erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden oppimispolun henkilökohtaistamista ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. Selvitän, millaisilla pedagogisilla ohjaus- ja tukimenetelmillä on onnistuttu tukemaan opiskelijaa ja tutkinnon suorittajaa oppimisprosessin eri vaiheissa. Kehittämishankkeen tavoitteena on kuvailla pedagogisen tuen mahdollisuuksia aikuisopiskelijan opinpolulla ja tarjota ammatillisille opettajille käytännön menetelmiä tukea tarvitsevien opiskelijoiden yksilölliseen opetukseen ja ohjaukseen.

2 NÄYTTÖTUTKINTOJÄRJESTELMÄ JA HENKILÖKOHTAISTAMINEN

2.1 Näyttötutkintojärjestelmä

Näyttötutkinto on erityisesti aikuisväestöä varten suunniteltu joustava ja yksilöllinen tapa suorittaa tutkinto. Näyttötutkinnon voi suorittaa riippumatta siitä, onko ammattitaito hankittu kokemuksen tai koulutuksen kautta. Pääsääntöisesti tutkinnot on kuitenkin suoritettu valmistavan koulutuksen yhteydessä.

Tutkinnoissa ja koulutuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet. Tutkinnot ja koulutukset suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhteistyössä työelämän ja oppilaitoksen edustajien kanssa. Näytöt suoritetaan yleensä työelämänäyttöinä, jolloin tutkinnon perusteissa vaadittava ammattitaito osoitetaan käytännön työtilanteissa. Näyttötutkinnoissa opiskelija osoittaa näytöillä, että hänellä on tutkinnon vaatimusten edellyttämä teoreettinen ja käytännön osaaminen.

Näyttötutkintojärjestelmässä voi suorittaa perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Näyttötutkinnot muodostuvat tutkinnon osista eli moduuleista. Tutkinnot sisältävät pakollisia ja vapaavalintaisia osioita. Näytöt suoritetaan tutkinnon osa kerrallaan. Koko tutkinnon sijasta tavoitteena voi olla myös tietyn tai tiettyjen tutkinnon osien suorittaminen. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osat on kuvattu näyttötutkinnon perusteissa. Perustutkintojen osat on kuvattu valtakunnallisessa opetussuunnitelman perusteissa kirjasen loppuosassa. Näyttöperusteinen valmistava koulutus ja tutkinnon suorittaminen noudattavat ammatillisen aikuiskoulutuksen lainsäädäntöä.

Jotta näyttötutkintoja saa järjestää, oppilaitoksella tulee olla voimassa oleva näyttötutkinnon järjestämissopimus koulutusalan tutkintotoimikunnan kanssa. Tutkinnon järjestämisoikeuksia haettaessa noudatetaan tutkintotoimikunnan/ näyttötutkinto-oppaan ohjeita. Tutkinnon järjestämisoikeuksia haettaessa tulee tutkintotoimikunnalle laatia näyttöjen järjestämissuunnitelma, luettelo tutkintotoimikunnan hyväksymistä näyttöjen arvioijista sekä tarvittaessa Opetushallituksen arviointi tutkinnon järjestämisedellytyksistä.

2.1.1 Henkilökohtainen näyttösuunnitelma

Tutkinnon järjestäjä ja tutkinnon suorittaja tekevät yhdessä tutkinnon suorittajalle tutkinnon osakohtaisen henkilökohtaisen näyttösuunnitelman. Henkilökohtaisessa näyttösuunnitelmassa kuvataan missä, milloin ja miten tutkinnon suorittaja osoittaa näytössä tutkinnon perusteissa edellytetyn osaamisen. Henkilökohtaisen näyttösuunnitelman allekirjoittavat molemmat osapuolet. Aikaisemmin hankittu osaaminen tunnustetaan näytöissä niiltä osin kuin tutkinnon suorittajalla on luotettavat, aikaisemmin dokumentoidut näytöt, jotka arvioijat hyväksyvät kolmikantaisesti (Näyttötutkinto-opas 2003, 28.)

2.1.2 Valmistava koulutus

Tutkintoon valmistavan koulutuksen aikana tutkinnon suorittaja voi kehittää näytössä vaadittavaa, mutta itseltään puuttuvaa ammattitaitoa. Valmistava koulutus tulee toteuttaa voimassa olevien tutkinnon perusteiden mukaisesti ja koulutusta varten laaditaan oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma (Näyttötutkinto-opas 2003, 33). Valmistavan koulutuksen opiskelijoille laaditaan kirjallinen henkilökohtainen opiskeluohjelma, johon sisältyvät oppimissuunnitelma ja näyttösuunnitelma (Näyttötutkinto-opas 2003, 33).

Valmistavaan koulutukseen sisältyy tutkinnon perusteissa vaadittavaa ammattitaitoa ja yleisiä työelämävalmiuksia kehittäviä opintoja. Opinnot toteutetaan erilaisia opiskelumenetelmiä hyödyntäen kuten esimerkiksi luento-opetuksena, ryhmätyöskentelynä, verkko-oppimisena, itsenäisenä opiskeluna ja työssäoppimisena. Henkilökohtaisessa oppimissuunnitelmassa määritellään opiskelijan koulutussisällöt ja opiskelumenetelmät. Osana tutkintoon valmistavaa koulutusta oppilaitoksen tulee järjestää opiskelijoille mahdollisuus suorittaa näyttötutkinto. Työssäoppiminen tarjoaa tutkinnon suorittajalle mahdollisuuden tutustua näyttöympäristöön ja harjoitella näytössä vaadittavaa osaamista ennen näyttöä.

2.1.3 Näytön arviointi

Näytön arvioinnissa työnantajan ja työntekijän edustajat, kouluttajat sekä tutkinnon suorittaja yhdessä arvioivat tutkinnon suorittajan ammattitaitoa suhteessa tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksiin ja arviointikriteereihin (Näyttötutkinto-opas 2003, 29).

Tutkinnon perusteissa määritellään tutkinnon osien eli näyttöjen ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit sekä ammattitaidon osoittamistavat. Näytön arvioijille kerrotaan, että tutkinnon perusteet määräävät tutkinnon osan suorittajalta vaadittavat ammattitaitovaatimukset. Tästä johtuen työtehtävän suorittamiseen vaadittava/riittävä ammattitaito ei ole aina välttämättä tutkinnon perusteiden edellyttämä ammattitaito eikä näin ollen riitä näytön suorittamiseen.

Tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimukset ja arviointikriteerit ovat samat kaikille tutkinnon suorittajille. Näytön arvioijille tulee selvittää myös se, että erityistä tukea tarvitsevia tutkinnon suorittajia voidaan tukea valmistavan koulutuksen aikana ja näyttötehtävien annossa esim. selkiyttämällä tekstiä sekä antamalla tehtävät ja työohjeet suullisesti tutkinnon suorittajalle. Mutta tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit ovat kaikille tutkinnon suorittajille aina yhdenmukaiset. Rimaa ei saa alentaa kenenkään kohdalla näytön suorittamisessa.

Näytön arvioinnissa tulee käyttää erilaisia ja ensisijaisesti laadullisia arviointimenetelmiä kuten työprosessien havainnointia, haastatteluja, kirjallisia raportteja, aikaisemmin dokumentoituja näyttöjä sekä tutkinnon osan suorittajan itsearviointia. Hyvä arviointiaineisto on monipuolista. Vain yhden menetelmän käytöllä ei välttämättä saada luotettavaa tulosta. Mikäli tutkinnon suorittajalla on

aikaisemmin dokumentoituja näyttöjä, näytön arvioijat arvioivat ne osana suoritettavaa näyttöä (Näyttötutkinto-opas 2003, 29.)

Näytön arvioijia varten on hyvä kirjata näytön keskeiset arvioinnin kohteet sekä hyväksytyn suorituksen ja perustutkinnoissa kiitettävän, hyvän ja tyydyttävän arvosanan arviointikriteerit. Näin ohjataan ja yhdenmukaistetaan arviointia, sillä näytön arvioijat kiinnittävät arvioinnissa huomiota samoihin asioihin.

Arviointipäätös tehdään arviointikeskustelun aikana. Arviointikeskusteluun osallistuvat tutkinnon osan suorittajan lisäksi kaikki näytön arvioijat. Arviointiaineiston perusteella arviointipäätöksen tekevät työnantajan, työntekijöiden ja kouluttajan edustajat. Tutkinnon suorittajan itsearviointi otetaan huomioon arviointipäätöstä tehtäessä. (Näyttötutkinto-opas 2003, 29.)

2.1.4 Erilaisen oppijan tukeminen näytöissä

Opiskelija, jolla on tarve erityisiin opetus- ja/tai opiskelijahuoltopalveluihin, määritellään erityisopiskelijaksi. Erityisopiskelijoiksi nimetään henkilöitä, joilla on esimerkiksi kehityksen viivästymä, vamma tai sairaus, tunne-elämän häiriö tai laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Erityisopiskelijaksi nimeäminen on jokaisen oppilaitoksen vastuulla (Kero, Leskinen, Mielonen, Piha & Vehkomäki 2004, 11.) Erilaisiksi oppijoiksi nimetään niitä henkilöitä, joilla ei ole perusteita ns. viralliseen erityisopiskelijastatukseen, mutta joilla on opiskeluun ja oppimisen liittyviä vaikeuksia ja jotka tarvitsevat opiskelun aikana yksilöllistä tukea (Pajukoski, Tuomi & Koskinen 2004, 6; Kero ym. 2004, 11).

Tässä työssä tarkastellaan erilaisten oppijoiden oppimis- ja näyttöprosessin tukemista, koska näyttötutkintoperusteisessa ammatillisessa aikuiskoulutuksessa opiskelijoita ei määritellä erityisopiskelijoiksi.

Oppimisvaikeudessa on usein kyseessä yksilölle tyypillinen ominaisuus, erilainen tapa prosessoida tietoa. Oppimisvaikeuksien eri muotoja ovat mm. lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet, matematiikan vaikeudet, puheen ja kielen kehityksen ongelmat, hahmottamisvaikeudet, motoriset vaikeudet ja tarkkaavaisuushäiriöt (Kero ym. 2004, 12).

Oppimisvaikeus ei kuitenkaan estä oppimista. Mutta oppiminen voi tapahtua eri tavalla ja eri tahtiin kuin opiskelijalla, jolla ei ole oppimisvaikeutta. Oppiminen kuitenkin edellyttää oppimisvaikeuden huomioimista sekä yksilöllistä tukea ja ohjausta oppimisprosessin aikana (Pajukoski ym. 2004, 7.)

Erilaisten oppijoiden vahvuuksien ja vaikeuksien tunnistaminen sekä tarvittavan tuen ja ohjauksen antaminen luovat pohjan näyttöjen onnistumiselle (Pajukoski ym. 2004, 14). Mutta oppimisvaikeuksia kohdattaessa tulisi myös etsiä erilaisen oppijan yksilöllisiä vahvuuksia, kuten esim. yksilöllinen oppimistyyli ja tapa oppia. Vahvuudet voivat olla avain vaikeuksien yltämiselle (Pajukoski ym. 2004, 12-14.)

Myös yksilöllisen tuen ja ohjauksen antaminen näyttöprosessin eri vaiheissa on tärkeää. Tukea ja ohjausta tulisi saada yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ennen

näyttöä, näytön aikana sekä näytön jälkeen (Pajukoski ym. 2004, 18). Seuraavassa kuvataan tiivistetysti (Pajukosken ym. 2004, 18-19) näkemyksiä erilaisen oppijan tuesta ja ohjauksesta näyttöprosessin eri vaiheissa.

Tuki ja ohjaus ennen näyttöä:

- näyttöön valmentaminen (tutkinnon perusteisiin, ammattitaitovaatimuksiin ja arviointikriteereihin perehdyttäminen)
- näytön suunnittelu yhdessä opiskelijan kanssa
- opiskelijan perehdyttäminen näyttöympäristöön: työpaikkaan, työtehtävään ja työtovereihin (riittävän pitkä työssäoppimisjakso työpaikalla ennen näytön suorittamista)
- näyttötehtävien harjoittelu työssäoppimisen aikana ja työssäoppimisen ohjaus
- kannustaminen

Tuki ja ohjaus näytön aikana:

- keskustelu
- tukeminen, esim. kirjallisten ohjeiden tulkitseminen, tehtävien selventäminen
- vaikeiden, epäselvien tilanteiden läpikäyminen
- kannustaminen ja rohkaisu

Tuki ja ohjaus näytön jälkeen:

- kehittävä ja avoin arviointikeskustelu, johon osallistuu opiskelija, työpaikkaohjaaja ja opettaja: käydään läpi, mikä meni hyvin ja missä on vielä kehitettävää, kokemusten ja tunnelmien purkaminen
- mahdollisen uusintanäytön suunnittelu ja lisävalmentaminen.

Näytön ohjausprosessi niveltyy työssäoppimisen ohjaukseen. Yhteistyö oppilaitoksen ja työpaikan välillä on ensiarvoisen tärkeää. Laadukas työssäoppimisen ohjaus on pohjana onnistuneille näytöille, tutkinnon suorittamiselle ja lopulta opiskelijan työllistymiselle (Pajukoski ym. 2004, 20.) Tutkinnon suorittajan tukeminen ja ohjaus toteutetaan yhteistyössä kouluttajien ja työssäoppimisen ohjaajan / ohjaajien kanssa.

2.1.5 Näyttötutkintojärjestelmän ongelmat erilaisen oppijan näkökulmasta

Erilaisen oppijan kannalta suurimmat ongelmat näyttötutkintojärjestelmässä ovat seuraavat: 1) Ammattitaitovaatimukset ja arviointikriteerit ovat kaikille tutkinnon suorittajille samat, 2) ammattitaitovaatimukset ja arviointikriteerit on kuvattu abstraktisti ja epämääräisesti sekä 3) tutkinnon suorittaminen edellyttää itseohjautuvaa työskentelyä (esim. henkilökohtaisen näyttösuunnitelman laatiminen ja ammattitaitovaatimukset).

Näiden ongelmien vaikutusta voidaan minimoida sopivilla ohjaus- ja tukimuodoilla. Puuttuvan ammattitaidon hankkimista ja näyttöjen suorittamista voidaan henkilökohtaistaa tutkinnon suorittajan tarpeiden mukaisesti, kuitenkin siten, että kaikkien tutkinnon suorittajien pitää noudattaa samoja tutkinnon perusteissa kuvattuja ammattitaitovaatimuksia ja arviointikriteereitä. Näyttötutkintoperusteisessa koulutuksessa ei opiskelijoille laadita henkilökohtaisia opetuksen järjestämissuunnitelmia eikä opetuksen tavoitteita ja sisältöjä voida mukauttaa.

2.2 Näyttötutkintojen henkilökohtaistaminen

Lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (812/1998) on tullut 1.1.2006 alkaen lisäys, että koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus huolehtia näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta (8 § 3 mom.).

Ammatillista aikuiskoulutusta koskevan lain ja asetuksen muuttumisesta seuraa myös, että Opetushallituksen antama määräys henkilökohtaisten opiskeluohjelmien laatimisesta (47/011/2000) kumoutuu.

2.2.1 Henkilökohtaistamisen yleistä määrittelyä

Aikuisopiskelun henkilökohtaistamista on kehitetty Opetushallituksen toteuttamassa Aihe-projektissa. Aikuisopiskelun henkilökohtaistamisen eli Aihe-projektin tavoitteena on parantaa näyttötutkintojen laatua ja vaikuttavuutta aikuisopiskelun henkilökohtaistamisen avulla (Gunnar, Pasanen, Pekkanen, Räsänen & Vuolle-Salonen 2004, 3; Rikkinen 2006).

Aihe-projektissa tarkastellaan näyttötutkintojen henkilökohtaistamista kolmessa eri vaiheessa (Rikkinen 2006):

- tutkinnon suorittajaksi hakeutuminen
- tutkinnon suorittaminen
- tarvittavan ammattitaidon hankkiminen

”Henkilökohtaistaminen tarkoittaa tutkinnon suorittajan ja opiskelijan ohjaus-, neuvonta-, opetus- ja tukitoimien asiakaslähtöistä suunnittelua ja toteutusta. Henkilökohtaistaminen sisältyy tutkinnon suorittamisen eri vaiheisiin. Henkilökohtaistaminen alkaa tutkinnon suorittajan ensimmäisestä yhteydenotosta ja päättyy tutkinnon tai sen osan valmistuttua” (Rikkinen ym. 2004, 30; Rikkinen 2006.)

Tutkinnon järjestäjän on pidettävä ohjat käsissä ja tunnettava tutkinnon perusteet, jotka määrittävät, mihin opiskelijan tarpeisiin voidaan vastata tiettyä tutkintoa suoritettaessa.

Henkilökohtaistamisen ohjaava periaate on asiakaskohtaisuus/asiakaslähtöisyys. Tavoitteena on, että oppilaitokset ovat osaamiskeskuksia, jotka tuottavat palveluita tutkinnon suorittajien tarpeisiin. Oppilaitos yhteistyössä työelämän ja opiskelijan kanssa turvaa opiskelijalle tutkinnon suorittamiseen tarvittavat sisällöt, oppimismenetelmät ja –ympäristöt. Tässä yhteistyössä tärkein työmenetelmä on ohjaus (Gunnar ym. 2004, 7.)

2.2.2 Hakeutumisvaiheen henkilökohtaistaminen

”Henkilökohtaistaminen hakeutumisvaiheessa tarkoittaa kaikkia toimenpiteitä, joilla selvitetään hakijan aikaisemmin hankittu osaaminen ja muut lähtökohdat; tavoiteltu

tutkinto ja koulutustarve sekä ohjauksen ja erityisten tukitoimien tarve” (Rikkinen ym. 2004, 31).

Näyttötutkintojärjestelmä lähtee siitä olettamuksesta, että tutkinnon järjestäjä yhteistyössä näytön suorittajan ja työelämän edustajien kanssa tunnistaa jo olemassa olevan ja aikaisemmin hankitun osaamisen. Osaamisen tunnistamisen perusteella tutkinnon järjestäjä ohjaa näytön suorittajan joko suoraan näyttöihin tai puuttuvan ammattitaidon hankkimiseen.

Hakeutumisvaiheessa tulisi henkilökohtaistamisen näkökulmasta huomioida seuraavia asioita (Rikkinen ym. 2004, 31-32; Rikkinen 2006):

- Selvittää tutkinnon suorittajan/opiskelijan lähtötilanne: koulutustarpeet, odotukset, elämäntilanne
- Selvittää suoritettava tutkinto tai tutkinnon osa, tutkinnon suorittajalle sopiva koulutusmuoto ja rahoitusvaihtoehto
- Selvittää ohjauksen ja tukitoimien tarve
- Perehdyttää tutkinnon suorittaja tutkinnon perusteisiin, ammattitaitovaatimuksiin ja arviointikriteereihin
- Selvittää ja tunnistaa tutkinnon suorittajan aikaisemmin saavutettu osaaminen ja ohjata hänet näyttöön (Huomioitavaa on, että osaamisen tunnustamisen tekevät aina näytön arvioijat.)
- Ohjata tarvittaessa tutkinnon suorittaja tarvittavan ammattitaidon hankkimiseen.

2.2.3 Henkilökohtaistaminen tarvittavan ammattitaidon hankkimisessa

Tarkastelen seuraavia näyttötutkintotoiminnan henkilökohtaistamisen vaiheita eri järjestyksessä kuin niitä on tarkasteltu Aihe-projekti raportissa (Rikkinen ym. 2004, 33-36). Näyttötutkintotoiminta lähtee olettamuksesta, että ensin tunnistetaan näytön suorittajan osaaminen ja arvioidaan osaamisen riittävyys näytön suorittamiseen ja sen jälkeen arvioidaan ammattitaidon kehittämisen ja valmistavan koulutuksen tarve. Käytännössä kuitenkin näytön suorittajat haluavat itse mielellään osallistua valmistavaan koulutukseen ja suorittaa näytöt valmistavan koulutuksen aikana tai sen jälkeen. Oleellista henkilökohtaistamisen näkökulmasta on kuitenkin se, että valmistava koulutus räätälöidään tutkinnon / tutkinnon osan suorittajan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistaminen tarkoittaa aikaisemmin hankitun osaamisen, todettujen oppimisvalmiuksien ja oppimistarpeiden sekä elämän- ja työtilanteen huomioon ottavia joustavia opiskelu- ja oppimisjärjestelyjä. Henkilökohtaistaminen tarkoittaa myös ohjauksen, neuvonnan ja opetuksen menetelmiä ja erilaisia yksilöllisiä tukitoimia. Puuttuvan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistaminen ei tarkoita opetuksen henkilökohtaistamista, vaan oppimisen ja opiskelujärjestelyjen henkilökohtaistamista (Rikkinen ym. 2004, 34.)

Koulutuksen järjestäjä huolehtii, että opiskelija saa tarvitsemansa ohjauksen opintojensa ja oppimisensa suunnitteluun ja käytännön toteutukseen.

Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen vaiheessa tulisi henkilökohtaistamisen näkökulmasta huomioida seuraavia asioita (Rikkinen ym. 2004, 35-36; Rikkinen 2006):

- Kartoittaa ja kehittää yksilöllisiä oppimisvalmiuksia: oppimisvahvuuksia, oppimisen esteitä ja opiskelijalle soveltuvia oppimistyyliä
- Valita opiskelijalle soveltuvat oppimisympäristöt (oppilaitos, työpaikka, verkko-oppiminen), opiskelumuodot (monimuoto-, ilta-, päiväopiskelu) ja opiskelumenetelmät (ryhmäopetus, itsenäinen opiskelu, verkko-oppiminen, oppimistehtävien ja oppimateriaalin määrittely jne.)
- Ohjata opiskelijaa hänelle soveltuvien oppimispolkujen suunnittelussa ja opiskeluvalinnoissa
- Ohjata opiskelijaa tarvittaessa muiden asiantuntijoiden tarjoamiin tukipalveluihin
- Seurata opiskelun etenemistä.

2.2.4 Tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistaminen

Tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistaminen tarkoittaa yksilöllisten ja tutkinnon perusteita noudattavien näyttöjärjestelyjen suunnittelua ja toteutusta sekä tutkinnon suorittajan tarvitsemia yksilöllisiä tukitoimia kuten ohjausta ja neuvontaa (Rikkinen ym. 2004, 33).

Tutkinnon suorittamisen vaiheessa tulee henkilökohtaistamisen näkökulmasta huomioida seuraavia asioita (Rikkinen ym. 2004, 33-34; Rikkinen 2006):

- Noudattaa tutkinnon perusteita
- Suunnitella tutkinnon suorittajan kanssa hänelle soveltuvat näyttöjärjestelyt: missä, milloin ja miten näytöt suoritetaan (=henkilökohtaisen näyttösuunnitelman laatiminen)
- Ohjata tutkinnon suorittajaa tutkintosuoritusten suunnittelussa
- Huomioida tutkinnon suorittajan erityistarpeet ja lähtökohdat näyttöjen järjestelyissä
- Huomioida mahdolliset kieli- ja kulttuuritaustasta johtuvat erityisjärjestelyt
- (Valita näytön arvioijat, varmistaa heidän jääviys, perehdyttää ja ohjeistaa arvioijat näytöissä osoitettavan ammattitaidon arviointiin, myös näytön suorittaja itsearviointiin).

2.2.5 Ohjaus henkilökohtaistamisen menetelmänä

Ohjaus on tärkeä henkilökohtaistamisen menetelmä. Opiskelijat ja tutkinnon suorittajat tarvitsevat kouluttajien henkilökohtaista ja ryhmäohjausta koko oppimis- ja näyttötutkintoprosessin aikana henkilökohtaistamisen eri vaiheissa: tutkintoon hakeutumisessa, ammattitaidon hankkimisessa ja näyttötutkinnon suorittamisessa. Mitä enemmän opiskelijoilla on oppimisen vaikeuksia, sitä enemmän he tarvitsevat ohjausta oppimis- ja näyttötutkintoprosessin aikana.

Aikaisemmassa opinnäytetyössäni (Forslund 1997, 10) tarkastelen Georgen & Christianin (1991, 2-3) esittämiä ohjauksen erilaisten määritelmien yhteisiä elementtejä:

- Ohjauksen tavoitteena on auttaa ihmisiä tekemään päätöksiä ja valintoja sekä toimia niiden mukaisesti. Ohjauksen avulla tuetaan ongelmanratkaisuprosessia.
- Ohjauksessa tapahtuu aina oppimista, vaikka näkemyseroja on siinä, miten oppiminen tapahtuu ja miten sitä voidaan tukea
- Ohjauksessa tapahtuu persoonallisuuden kehittymistä.

Ohjausta tarkasteltaessa halutaan kyseenalaistaa näkemys, jonka mukaan ammattilaisella on tietoa, jota asiakkaalla ei ole ja jonka nojalla hän institutionaalisessa kohtaamisessa ratkaisee asiakkaiden ongelmia ja päättää, miten kohtaaminen jäsentyy. Ohjaajan katsotaan pikemminkin olevan sellaisen prosessin asiantuntija, jossa ohjattava oppii itse käsittelemään kokemuksiaan, käyttämään resurssejaan, ratkaisemaan ongelmiaan ja suuntaamaan oppimistaan (Vehviläinen 2001.)

Gunnar ym. (2004, 15) määrittelevät ohjausta British Association of Counsellingin määrittelyn mukaisesti. ”Ohjaus on ihmisten välisen vuorovaikutussuhteen osaavaa ja ammatillista hyödyntämistä tavoitteena kehittää ja tukea asiakkaan itsetuntemusta, emotionaalista kasvua ja persoonallisuuden voimavaroja... Ohjaus voi koskea tiettyjen ongelmien ratkaisemista, päätöksentekoa ja elämänvalintoja, kriisien kohtaamista, itsetuntemuksen kehittämistä, tunteiden ja sisäisten konfliktien työstämistä tai ihmissuhteiden parantamista. Ohjaajan tehtävänä on auttaa asiakasta kysymystensä työstämisessä ja ratkaisemisessa kunnioittaen asiakkaan arvoja, voimavaroja ja kykyä tehdä valintoja kulttuurisista lähtökohdistaan käsin”

Vuorovaikutuksellisenä toimintana ohjaus eroaa muista auttamistöistä esimerkiksi perinteisestä opettamisesta ja terapiasta. Ohjaus on määriteltykin joissakin näkemyksissä ensisijaisesti toiminnan, ajatusten ja kokemusten reflektoinniksi ja joissakin näkemyksissä taas elämänsuunnittelun metodologiaksi (Gunnar ym. 2004, 16).

2.2.5.1 Henkilökohtainen ohjaus

Tässä työssä tarkastellaan ainoastaan tutkinnon suorittajan henkilökohtaista ohjausta, koska työn tarkoituksena on selvittää nimenomaan henkilökohtaisen ohjauksen merkitystä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden näyttö- ja oppimisprosessin tukemisessa. Opiskelijat ovat opiskelleet yksilöllisesti räätälöidyssä koulutuksessa ja he ovat osallistuneet ainoastaan tarvittaessa ryhmäkoulutukseen yksittäisiin koulutuspäiviin.

Henkilökohtaisella ohjauksella tarkoitetaan tutkinnon suorittajan/opiskelijan ja kouluttajien / muiden asiantuntijoiden tasavertaista vuorovaikutustilannetta, jossa tavoitteellisesti pyritään löytämään ratkaisu johonkin oppimis- ja näyttöprosessin aikana esiintyvään ongelmaan.

Gunnar ym. (2004, 17-22) ovat tarkastelleet ohjauskeskustelun välineitä. Ohjaus on tavoitteellista toimintaa, johon ohjattavan ja ohjaajan tulee valmistautua etukäteen. Ohjauskeskusteluun tulee varata riittävästi aikaa. Ohjauskeskustelu edellyttää ohjaajan aktiivista kuuntelua ja omista ennakko-odotuksista ja uskomuksista luopumista. Kunnioitus ja empatia ovat onnistuvan ohjauksen perusedellytyksiä. Kunnioitusta ja empatiaa voi osoittaa kuulemalla, kuuntelemalla aktiivisesti ja olemalla aidosti läsnä opiskelijan asiaa varten. Kunnioitus ja empatia eivät tarkoita esim. ohjattavan eettisesti väärän toiminnan hyväksymistä, vaan vaikeidenkin asioiden käsittelyä. Kysyminen, selventäminen ja tarkentaminen ovat luonnollisia ohjauskeskustelun välineitä, joiden avulla ohjaaja pyrkii ymmärtämään ohjattavan tilannetta ja toimintaa. Näin ohjaaja saa tietoa ohjattavan tilanteesta ja ajatuksista. Ohjaajan käsitykset perustuvat tietoon, eivätkä ohjaajan omiin uskomuksiin, oletuksiin tai epäilyihin ohjattavan toiminnan syistä. Ohjaajan tulee tehdä avoimia kysymyksiä, jotka antavat ohjattavalle mahdollisuuden kuvata omakohtaisesti tilannettaan. Suljetut ja suuntaavat kysymykset tarkentavat vastauksia. Ohjaajan tulee myös varmistaa, että hän on tulkinut ohjattavan puhetta oikein esim. toistamalla omin sanoin kuulemaansa ja pyytämällä täsmennystä vastauksiin. Yhteen vetäminen saattaa muodostua jossakin vaiheessa keskeiseksi ohjauskeskustelun välineeksi. Ohjaaja voi keskustelun kuluessa tuoda esille käsityksensä ohjattavan tilanteen hahmottamisesta. Ohjaaja tekee tulkintatyötä ohjattavan tilanteesta ja ohjattava voi myös korjata tarvittaessa ohjaajan tulkintoja. Näin saavutetaan helpommin yhteisymmärrys ja väärinymmärrykset voidaan ottaa käsittelyyn. Hyvän ohjaussuhteen synnyttyä on mahdollista käyttää myös konfrontointia. Tällöin ohjaaja pyrkii tuomaan rinnalle jonkin toisen vaihtoehdon ja kyseenalaistamaan ohjattavan näkemystä tai toimintaa tarjoamansa toisen näkökulman kautta. Ohjaaja voi näin osoittaa ohjattavalle hänen puheensa tai tekojensa välisen ristiriitaisen toiminnan ja ottaa sen uudelleen tarkasteltavaksi.

2.2.5.2 Oppimisen ohjaaminen

Oppimiskäsityksen muuttuessa behavioristisesta konstruktivistiseksi on myös opettajan rooli muuttunut tiedon jakajasta oppimisen ohjaajaksi ja tukijaksi. Opettajan tehtävänä on tukea opiskelijaa oppimiselle asetettujen henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisessa, oppimisen solmukohtien avaamisessa, oppijan kokonaispersoonallisuuden kehittämisessä sekä opiskelijan itseohjautuvuuden lisääntymisessä. Lisäksi opettajan tehtävänä on saada opiskelija uskomaan omiin mahdollisuuksiinsa oppia sekä omaan oppimiskykyynsä. Tämä on erittäin tärkeää ohjattaessa opiskelijoita, joilla on oppimisvaikeuksia ja negatiivisia oppimiskokemuksia aikaisemmista opinnoistaan.

2.2.5.3 Epäonnistumisansasta onnistumiskehään

Yhteiskunnasta syrjäytymisvaarassa olevat ja elämänhallintataidoiltaan heikot yksilöt ovat kasautuneiden epäonnistumiskokemustensa vuoksi joutuneet epäonnistumisiansaan. Kasaantuneiden epäonnistumiskokemusten myötä yksilölle muodostuu heikko itsetunto ja hän oppii tehottomia ajattelu- ja toimintatapoja, jotka altistavat toistuvasti epäonnistumisiin esim. koulutuksessa, työhaastatteluissa ja näytöissä (Piri 1997.)

Jotta epäonnistumisansa voidaan purkaa, tarvitaan ohjausta uusien ajattelu- ja toimintatapojen kehittämiseksi. Ohjattaessa yksilöitä epäonnistumisansasta onnistumiskehään pitää tukeutua ratkaisukeskeiseen asiakastyöhön, jossa on tärkeää olemassa olevien voimavarojen esiin nostaminen ja hyödyntäminen. Epäonnistumisten ja ongelmien sijasta huomiota pitää kiinnittää onnistumisiin ja mahdollisuuksiin. Tällöin etsitään keinoja tavoitteiden toteuttamiseen ja analysoidaan tapahtunutta kehitystä ja onnistumisia (Piri 1997.)

2.2.6 Työssäoppiminen ja täsmäkoulutus erilaisen oppijan opiskelun henkilökohtaistamisen menetelmänä

Työssäoppiminen on työpaikoilla todellisissa työtilanteissa tapahtuvaa oppimista. Työssäoppiminen on tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua opiskelua. Opiskelija oppii osan opetussuunnitelman mukaisesta ammattitaidosta työpaikalla. Kaikkiin toisen asteen ammatillisiin perustutkintoihin sisältyy työssäoppimista (Kero 2004, 15.) Myös näyttötutkintojärjestelmän mukaisesti suoritettuihin ammatillisiin perustutkintoihin sisältyy työssäoppimista. Työssäoppiminen sopii erityisesti erilaisille oppijoille, joilla on luki-vaikeuksia tai vaikeuksia teorian tiedon omaksumisessa.

Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa toteutetaan työpaikalla tapahtuvaa opiskelua kahdella tavalla: a) täsmäkoulutuksena ja b) työssäoppimisena osana erilaisia ammatillisia ja työelämään valmentavia koulutuksia. Työssäoppimisella on opiskelijoiden työllistymiseen, ammattitaidon kehittymiseen ja näyttötutkinnon suorittamiseen painottuvia tavoitteita. Työssäoppimisen tavoitteena on oppia soveltuvia osia opetussuunnitelman tavoitteista ja ammattitaitovaatimuksista mahdollisimman aidoissa työelämätilanteissa. Koulutusten yksi tärkeä tavoite on opiskelijoiden työllistyminen. Sen vuoksi jo työssäoppimispaikan valinnassa on tärkeää huomioida opiskelijan työllistymismahdollisuudet koulutuksen jälkeen (Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelman yhteinen osa 2004.)

Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa on kehitelty täsmäkoulutusta 10 vuoden ajan erilaisissa ESR:n rahoittamissa projekteissa. Täsmäkoulutus on rekrytointi- tai henkilöstökoulutusta, jossa koulutetaan yritysten henkilöstöä vaativampiin työtehtäviin tai työttömiä työnhakijoita työvoimaa tarvitseviin yrityksiin. Täsmäkoulutus toteutetaan joustavasti yrityksen tarpeet huomioiden, ja sen tavoitteena on antaa opiskelijoille riittävät työtehtävien edellyttämät ammatilliset valmiudet. Rekrytointi-koulutuksen tavoitteena on opiskelijoiden työllistyminen koulutuksen jälkeen.

Täsmäkoulutuksen kesto on keskimäärin 6 kk. Koulutukseen keston vaikuttaa koulutettavan osaamisen taso suhteessa työtehtävän ammattitaitovaatimuksiin. Täsmäkoulutukseen sisältyy yrityksen (työtehtävän) ja opiskelijan tarpeiden mukaisesti työssäoppimista, teoriaopintoja ja henkilökohtaista ohjausta. Teoriakoulutus voi olla ammatillista koulutusta tai yleisiä työelämätaitoja kehittävä koulutusta. Teoriakoulutus hankitaan mahdollisimman räätälöidysti opintoja tarjoavista oppilaitoksista, tai työpaikkakouluttaja itse antaa koulutettavalle tarvittavan teoriakoulutuksen. Oppilaitoksen järjestämä teoriakoulutus voidaan toteuttaa joko siten, että opiskelija osallistuu oppilaitoksessa järjestettävään koulutukseen tai kouluttaja tulee työpaikalle kouluttamaan täsmäopiskelijaa. Tällöin myös

teoriakoulutus on yrityksen tarpeisiin räätälöityä, sillä koulutus kohdennetaan juuri opiskelijan tarpeisiin. Kaikkiin täsmäkoulutuksiin ei sisälly välttämättä teoriaopintoja.

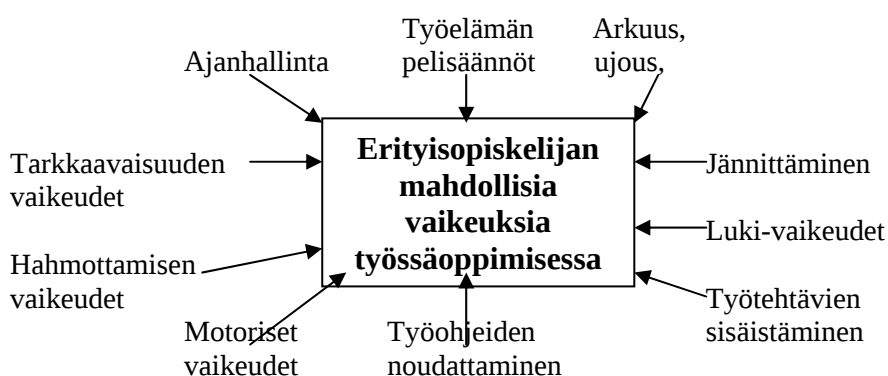
Työssäoppiminen on työpaikalla työpaikkaohjaajan ja työntekijöiden opastuksella tapahtuvaa työskentelyä, jonka aikana perehdytään tuleviin työtehtäviin ja harjoitellaan niitä todellisissa työtilanteissa. Työssäoppimisen tärkeä tehtävä on myös opiskelijan työyhteisöön perehdyttäminen. Täsmäopiskelijalle nimetään aina yrityksestä työpaikkaohjaaja, jonka vastuulla on työtehtävien opettaminen ja opiskelijan työyhteisöön perehdyttäminen. Opiskelijan työskentely on aluksi hyvinkin ohjattua. Itsenäinen työskentely ja vastuu työn tekemisestä lisääntyvät kuitenkin koulutuksen loppuvaiheessa, koska tavoitteena on työllistyä opiskeltaviin työtehtäviin. Täsmäkoulutus voi olla myös tutkintoon valmistavaa koulutusta ja sen aikana opiskelija voi suorittaa myös näyttöjä.

Opiskelijan henkilökohtainen ohjaus sekä yhteydenpito opiskelijan, työnantajan ja työpaikkakouluttajan välillä on tärkeää koko koulutusprosessin ajan. Täsmäkoulutuksen vastuukouluttaja pitää säännöllisesti ohjaus- ja arviointikeskusteluja opiskelijan, työnantajan ja työpaikkakouluttajan sekä tarvittaessa ammatillisten kouluttajien kanssa. Ohjauskeskustelujen aikana kerätään palautetta opiskelijalta, työnantajalta ja työpaikkakouluttajilta, arvioidaan opiskelijan edistymistä suhteessa koulutuksen tavoitteisiin, arvioidaan koulutussisältöjen tarkoituksenmukaisuutta ja hopsin toteutumista sekä täsmennetään ja muutetaan tarvittaessa koulutuksen sisältöjä.

2.2.6.1 Erilainen oppija työssäoppimassa

Oppiminen on varsinkin erilaiselle oppijalle kontekstisidonnainen tapahtuma. Saatamme kouluympäristössä uskoa opitun olevan hallussa, mutta olosuhteiden muuttuessa opittu onkin ”mystisellä tavalla” kadonnut. Opitun siirtäminen uuteen tilanteeseen on vaikeaa. Erityisopiskelija tarvitsee usein runsaasti harjoitusta ja toistoja, jotta opittava asia automatisoituu. Oppimisen ongelmat voivat myös aktivoitua uudessa ympäristössä. Näin voi käydä esim. työssäoppimisen alettua. Opiskelija on selvinnyt tutussa oppilaitosympäristössä työtehtävien kanssa, mutta uusi työympäristö saa opiskelijan lukkoon.

Seuraavassa kaaviossa esitetään erityisopiskelijan mahdollisia vaikeuksia työssäoppimisessa (Kero ym. 2004, 10):

3 KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSIA ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVIEN OPISKELIJOIDEN OPPIMIS- JA NÄYTTÖTUTKINTOPROSESSIN HENKILÖKOHTAISTAMISESTA

3.1 Kuinka työllistämisen kynnystä voi madaltaa, kun työelämävalmennus ja tukityöoikeudet on käytetty?

- Irja, 40-vuotias maahanmuuttaja

Irja on asunut Suomessa yli 10 vuotta. Hän on ollut aktiivisesti työharjoittelussa, tukityössä ja käynyt työvoimapoliittisia valmentavia koulutuksia. Koulutusten aikana hän on kartoittanut kiinnostustaan ammatinvalintaan ja kehittänyt suomen kielen taitoaan. Sosiaali- ja terveysalalle valmentavan koulutuksen aikana Irja kiinnostui vanhustyöstä, mutta vanhustyöhön on vaikea työllistyä ilman lähihoitajan tutkintoa.

Koulutuksen suunnitteluvaihe:

Irja oli hakenut omatoimisesti töitä kodinomaisesta hoitotyöstä, jossa hän oli ollut muutaman kuukauden työharjoittelussa. Työnantaja ja työvoimaneuvoja ottivat yhteyttä oppilaitokseen selvittääkseen, kuinka työttömän työnhakijan voi perehdyttää työtehtäviin, kun työnhakija on käyttänyt kaikki harjoittelu- ja työllistämistukioikeudet. Myöskään oppisopimuskoulutus ei ollut mahdollinen, koska työpaikka oli projektiluontoinen ja määräaikainen. (Työpaikassa ei voinut myöskään suorittaa kaikkia lähihoitajatutkinnon osia.) Ratkaisuksi työnantajan ongelmaan löydettiin täsmäkoulutus.

Irja kiinnosti vanhustyö. Koska alalla tarvitaan lähitulevaisuudessa lisää työvoimaa ja edellytetään vähintään lähihoitajan tutkintoa, aloitettiin täsmäkoulutuksen sisältöjen suunnittelu selvittämällä, voidaanko 6 kk:n täsmäkoulutuksen aikana aloittaa lähihoitajan tutkinnon suorittaminen. Projektin työntekijä selvitti Kokkolan sosiaali- ja terveysalan opiston opinto-ohjaajalta tutkinnon osan suorittamiseen liittyviä seuraavia käytännön asioita: ehtiikö jonkin tutkinnon osan suorittaa 6 kk:ssa, toteutetaanko touko-joulukuun 2005 aikana tutkinnon osaan valmistavaa koulutusta sosiaali- ja terveysalan opistossa ja voiko valmistavaan koulutukseen yhdistää työpaikalla tapahtuvaa työssäoppimista. Nämä kaikki asiat tuntuivat onnistuvan, mutta opiskelijan piti läpäistä soveltuvuustesti ennen kuin hän voisi aloittaa lähihoitajan tutkinnon suorittamisen.

Näytön suorittaminen täsmäkoulutuksen aikana:

Opiskelijalle suunniteltiin täsmäkoulutus 16.5. - 20.12.2005. Täsmäkoulutus alkoi työpaikalla työssäoppimisena, jonka tavoitteina olivat mm. perehtyminen asiakkaan kohtaamiseen, dementia- ja Alzheimer-potilaiden hoito, erilaisten apuvälineiden käyttö ja päivittäisissä toiminnoissa tukeminen. Lisäksi opiskelija perehtyi koulutuksen alussa suomen kielen ammattisanastoon. Hoito ja huolenpidon tutkinnon

osaan valmistava koulutus ja tutkinnon osan näytöt hankittiin Kokkolan sosiaali- ja terveysalan opistosta ja valmistava koulutus toteutettiin 1.8.05 - 20.12.06. Kokkolan sosiaali- ja terveysalan opistossa oli lähihoitajan tutkintoon valmistava aikuiskoulutusryhmä, johon Irja integroitiin, koska hänen oletettiin hyötyvän ryhmän tuesta. Irjan maahanmuuttajatausta huomioitiin valmistavan koulutuksen aikana. Vaikka Irjan suullinen kielitaito oli hyvä, hän koki vaikeuksia erityisesti kirjallisissa tehtävissä. Sen vuoksi osa tietopuolisista opinnoista toteutettiin työssäoppimisena työpaikalla. Lisäksi opettajien kanssa sovittiin, että Irja voi täydentää kirjallisia tehtäviään suullisesti. Sekä valmistavan koulutuksen aikana että henkilökohtaisen näyttösuunnitelman laatimisessa Irja sai lisäohjausta opettajilta ja opinto-ohjaajalta. Lähiopiskelua valmistavaan koulutukseen sisältyi keskimäärin 2,3 päivää viikossa, 1 päivä viikossa itsenäistä työskentelyä tehtävien tekemiseen sekä 1,7 päivää työssäoppimista täsmäkoulutusyrityksessä. Marras-joulukuun aikana valmistavan koulutuksen työssäoppiminen toteutettiin terveyskeskuksen vuodeosastolla, jossa Irja suoritti tutkinnon osan näytön arvosanalla H4.

Jatkosuunnitelmat:

Täsmäkoulutuksen loppuvaiheessa kartoitettiin opiskelijan mahdollisuuksia jatkaa lähihoitajan perustutkinnon suorittamista. Opiskelijan ollessa nostekelpoinen jatko-opiskelua voitiin rahoittaa Noste-hankkeesta. Sosiaali- ja terveysalan opistossa toteutetaan kuntoutumisen tukemisen tutkinnon osaan valmistavaa koulutusta kevään 2006 aikana. Koska valmistava koulutus toteutetaan 5 kk:n aikana ja lähiopetusta on vain 20 päivää, voi opiskelija osallistua valmistavaan koulutukseen menettämättä päivärahaetuksiaan. Opiskelija työllistyi osa-aikaisesti täsmäkoulutusyritykseen ja hän voi tehdä ainakin osan valmistavan koulutuksen työssäoppimisesta työpaikassaan.

Kun Irjalle tarjottiin koulutuksen lopussa työllistymismahdollisuutta osa-aikaisena työntekijänä, tuli hänelle rimakauhu. Hän epäröi ottaa vastaan tarjottua työtä pelätessään toimeentulon muuttuvan epäsäännölliseksi osa-aikaisen työn johdosta; siitakin huolimatta, että työnantaja lupasi joka viikolle vähintään 20 työtuntia (säännölliset kuukausitulot). Ehkä syynä Irjan suhtautumiseen oli epäonnistumisen pelko. Pitkän työttömyyden jälkeen ei ollut helppoa lähteä tekemään normaalia palkkatyötä ilman minkäänlaisia tukirahoja. Kouluttajan ja työnantajan rohkaisun jälkeen Irja lupasi ottaa työtä vastaan. Irjan päätökseen vaikutti myös se, että 20 viikkotunnin palkka oli vähän parempi kuin hänen saamansa työttömyyspäiväraha.

3.2 ”Kun teoria ei jää mieleen...”

- Raija, 42-vuotias toimitilahuoltaja

Koulutukseen hakeutuminen ja koulutuksen suunnittelu:

Työvoiman palvelukeskuksesta otettiin oppilaitokseen yhteyttä ja tiedusteltiin, kuinka asiakas Raija voisi suorittaa laitoshuoltajan ammattitutkinnon näytöt. Raija oli suorittanut viisi vuotta sitten tutkintoon valmistavan koulutuksen, mutta ei ollut suorittanut näyttöjä koulutuksen aikana. Kouluttaja kävi kartoittamassa Raijan kiinnostusta suorittaa tutkinto ja kertomassa Raijalle näytön suorittamisen mahdollisuudesta. Raija halusi suorittaa tutkinnon, mutta hän pelkäsi näyttöjä

aikaisempien epäonnistumisten vuoksi. Raija pelkäsi tutkinnon suorittamista myös, koska hänellä oli mielestään huono muisti, joka vaikeuttaisi teoriatiedon oppimista. Raijan rohkeutta näyttöjen suorittamiseen pyrittiin lisäämään tarjoamalla hänelle mahdollisuus osallistua projektin kautta 6 kk:n yksilöllisiin tarpeisiin suunniteltuun ammatilliseen koulutukseen. Koulutuksen aikana Raija voisi prepata juuri niitä ammatillisia valmiuksia, joissa hän koki puutteita ja kehittymistarpeita. (Raija arvioi itse osaamisensa huomattavasti huonommaksi kuin kouluttaja, mikä johtui aikaisemmista oppimisvaikeuksista, itseluottamuksen puutteesta ja epäonnistumisen pelosta.) Koulutuksen aikana Raijaa voitaisiin myös rohkaista näyttöihin osallistumisessa.

Koska Raija epäili oppimiskykynsä olevan niin heikko, että teoriaopinnot eivät jäisi mieleen, sovittiin että ammatinvalinnanohjaaja ja erityisopettaja kartoittivat Raijan oppimisen ongelmia ja vahvuuksia erilaisilla testeillä. Testien tuloksena todettiin, että Raijalla oli esim. alenemaa muistin kaikilla osa-alueilla. hän prosessoii tietoa parhaiten näköaistin avulla. Testissä todettiin myös, että Raija oli jännittäjätyyppi ja oppi parhaiten tekemällä ja kokeilemalla. Testien tuloksista ja niiden vaikutuksesta oppimiseen keskusteltiin opiskelijan, avo-psykologin ja kouluttajien kanssa. Testipalautteissa ja keskusteluissa painotettiin erityisesti Raijan vahvuuksia tutkinnon suorittamisessa, opiskelussa ja koulutussisältöjen suunnittelussa. Ennen päätöstä koulutukseen hakeutumisesta Raija keskusteli puhdistuspalvelualan kouluttajan kanssa mm. tutkinnon ammattitaitovaatimuksista ja niiden muuttumisesta viiden vuoden aikana, arviointikriteereistä, näytöistä, näyttöjen arvioinnista. Lisäksi kouluttaja arvioi Raijan osaamista ja kehittämistarpeita ja suunnitteli alustavasti koulutuksen sisältöjä. Näillä keskusteluilla oli ratkaiseva merkitys Raijan päätökseen lähteä suorittamaan tutkintoa.

Opiskelijan tukeminen koulutuksen aikana:

Osaamisen tunnistamisen sekä opiskeluvalmiuksien ja tuen tarpeen kartoitusten pohjalta Raijalle suunniteltiin kuuden kuukauden koulutusjakso. Hän lähti opiskelemaan laitoshuoltajan ammattitutkintoon valmistavassa koulutusryhmässä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti. Ryhmän mukana opiskelusta oli se hyöty, että Raija voi peilata omaa ammatillista osaamistaan ja työelämätaitojaan sekä kehittymistarpeitaan muiden opiskelijoiden osaamiseen. Koulutukseen sisällytettiin paljon työssäoppimista, koska Raija itsekkin koki oppivansa parhaiten käytännön työtä tekemällä. Lisäksi Raija sai henkilökohtaista ohjausta ammattiaineiden opettajalta ja valmentavalta kouluttajalta yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Henkilökohtainen ohjaus oli pääasiassa henkistä valmennusta näyttöihin. Kun koulutuksen aikana huomattiin, miten näytöt pelottivat Raijaa eikä hän kyennyt itsenäiseen työskentelyyn, sovittiin että Raija suorittaa toimitilahuoltajan perustutkinnon. Perustutkinnossa on pienemmät ammattitaitovaatimukset mm. itsenäisen ja omatoimisen työskentelyn osalta. Keskeiseksi tukimuodoksi Raijan opinnoissa muodostui ensimmäisen työssäoppimisen aikana ohjaajalta saatu erittäin myönteinen ja kannustava palaute. Raijaa voitiin rohkaista näyttöihin myönteisen työssäoppimisen palautteen avulla, koska näytön suorittaminen on pääasiassa käytännön työskentelyä, josta Raija oli saanut hyvää palautetta. Oli myös tärkeää, että Raija sai olla näyttöympäristössä työssäoppimassa riittävän pitkän ajan ennen näytön suorittamista. Raija saikin suoritettua kaikkien tutkinnon osien näytöt ensimmäisellä

yrittämällä. Joistakin näytöstä hän sai arvioijilta kiitettävää palautetta (”harvoin näkee näytöissä niin tarkkaa ja ammattimaista työskentelyä”).

Onnistumisen edellytykset olivat Raijan opiskelussa ja tutkinnon suorittamisessa hänen sinnikkyytensä ja erittäin hyvä motivaatio. Opiskellessaan hän teki paljon töitä myös omalla ajalla, otti asioista itse selvää ja kyseli kouluttajilta epäselvissä tilanteissa. Opiskelija huolehti siitä, että hän sai kouluttajilta riittävästi ohjausta. Tärkeää tutkinnon suorittamisessa oli myös riittävät ohjausresurssit. Koska koulutus ja tutkinto suoritettiin projektin resursseilla, voitiin tutkinnon suorittamisen suunnitteluvaiheessa ja valmistavan koulutuksen aikana käyttää opiskelijan henkilökohtaiseen ohjaukseen tarvittava määrä kouluttajien työaika. Opiskelija sai yhteensä noin 100 tuntia henkilökohtaista ohjausta. Henkilökohtaiseen ohjaukseen sisältyi koulutuksen suunnitteluvaiheessa kouluttajien työaika, opiskelijan yksilöllinen ohjaus valmistavan koulutuksen aikana (hensun ja oppimissuunnitelman laatiminen) sekä kouluttajien osallistuminen viranomaisverkoston palaveriin. Ilman säännöllisiä henkilökohtaisia ohjauskeskusteluja ammattiaineiden opettajan ja valmentavan kouluttajan kanssa opinnot olisivat todennäköisesti keskeytyneet ensimmäisten viikkojen jälkeen. Keskustelut olivat pääosin rohkaisua sekä näyttöihin että teoriaopinnoissa. Raijan kanssa käytiin läpi uudelleen ja uudelleen samoja asioita erityisesti näyttöihin liittyen.

3.3 ”Kun juttu ei luista”

- Juha, 23-vuotias koneistaja

Koulutukseen hakeutuminen:

Työvoimaneuvoja aktivointitiimistä otti yhteyttä Askel-projektin työntekijään tiedustellakseen, voisiko Juha suorittaa loppuun kesken jääneen koneistajan perustutkinnon. Juha oli aikaisemmin osallistunut Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa järjestettävään koneistajan perustutkintoon valmistavaan koulutukseen, jonka aikana hän oli suorittanut kaikki muut tutkinnon osat lukuun ottamatta numeerista jysintää.

Työvoimaneuvoja sopi Juhan kanssa asiakastapaamisen, johon osallistui myös projektin työntekijä / oppilaitoksen edustaja. Palaverin aikana saatiin selville, että Juhan tavoitteena on suorittaa kesken jäänyt tutkinto ja hänellä on motivaatiota suorittaa tutkinnosta puuttuva näyttö. Juhan opiskelua, tutkinnon suorittamista ja työelämään siirtymistä vaikeuttivat hyvin puutteelliset sosiaaliset taidot: hän ei kyennyt vastavuoroiseen kommunikointiin ja hänellä oli sosiaalisissa tilanteissa voimakas lukkiutumistaipumus. Projektin työntekijä lupasi selvittää myös ammattiopettajalta, miksi näyttö ei onnistunut ensimmäisellä kerralla, millaista tukea Juha mahdollisesti tarvitsisi näytössä ja voisiko hän suorittaa Askel-projektissa koneistajan perustutkinnosta puuttuvan näytön.

Ammattiaineiden opettajien kokemukset Juhan vaikeuksista valmistavan koulutuksen ja näyttöjen aikana olivat seuraavat. Tehtävienannot olivat vaikeita, koska Juha ei pystynyt ilmaisemaan, ymmärsikö hän annetut tehtävät. Työssäoppimisjaksoilla Juha ei uskaltanut kysyä opastusta ja ohjausta epävarmoissa tilanteissa. Ammattiaineiden opettajan näkemyksen mukaan Juhan työllistymisen edistämiseksi pitäisi löytyä työnantaja, joka saadaan vakuuttuneeksi Juhan työmotivaatiosta ja työpanoksesta.

Juha pystyi tekemään parhaiten selkeästi ohjeistettua sarjatyötä. Juhalla oli muuten työllistymisen edellyttämät perusasiat kunnossa (esimerkiksi työaikojen noudattaminen, säännölliset elämäntavat, halu tehdä työtä).

Ammattiaineiden opettajat näkivät mahdollisena, että Juha voisi erityistuellalla ja ohjauksella saada suoritettua tutkinnosta puuttuva näyttö. Ennen näytön suorittamista koettiin tarpeellisenä kartoittaa ja suunnitella koulutusta ja opiskelua sekä työllistymis- ja toimintakykyä tukevia toimenpiteitä. Juha ja Askel-projektin työntekijä neuvottelivat paikallisen työpajan, Kokkotyö-säätiön yksilövalmentajan kanssa ja selvittivät mahdollisuutta syvennettyyn työkokeiluun Kokkotyö-säätiön metallipajalla. Syvennetty työkokeilu toteutettiin, koska Juhan koulutus voitiin aloittaa vasta tammikuussa 2006 oppilaitoksen tilanteesta johtuen, ja suunnittelutyötä oli tehty jo toukokuusta 2005 alkaen. Koettiin tärkeäksi, ettei Juha jää tyhjän päälle syksyn ajaksi. Syvennetty työkokeilu metallipuolella tuki myös Juhan suuntautumista ja työllistymistä metallialalle.

Ennen tarkempaa näyttöön valmistavan koulutuksen ja näytön suorittamisen suunnittelua kartoitettiin myös Juhan omia kokemuksia tutkinnon kesken jäämisestä. Heikkojen sosiaalisten taitojen ja kommunikointivaikeuksien vuoksi Juhaa pyydettiin kokoamaan sähköpostiviestiin omat kokemuksensa ja näkemyksensä tutkinnon kesken jäämisestä. Juhan kokemusten kerääminen kirjallisesti toimi hyvin. Juha oli kokenut seuraavia ongelmia: Näytön suorittamisessa oli liian tiukka aikataulu eikä kiireessä pystynyt keskittymään työhön. Näyttötilanteessa olisi hyvä saada tukea, varsinkin ongelmatilanteissa. Juhan toive tulevalle koulutukselle ja näytölle oli, että hän saisi keskittyä yhden CNC-koneen opetteluun, jolla hän saisi tehtyä myös näytön.

Näiden kokemusten ja tietojen pohjalta suunniteltiin yhteistyössä Kokkotyö-säätiön ja aikuisopiston ammattiaineiden opettajien ja projektityöntekijän kanssa näyttöön valmistavan koulutuksen sisältöä sekä yksilöllistä tukea ja ohjausta opiskelun ja näytön ajaksi.

Opiskelijan tukeminen koulutuksen aikana:

Juhalle suunniteltiin kuukauden valmistava koulutus, jonka aikana oli myös tarkoitus suorittaa koneistajan perustutkinnosta puuttuva näyttö. Koulutussuunnitelmassa huomioitiin myös, miten saadaan koulutus palvelemaan työelämään siirtymistä. Koulutuksen aikana Juha sai henkilökohtaista opetusta ja ohjausta kahdelta ammattiopettajalta. Toisen ammattiopettajan rooli oli enemmän ohjauksellinen ja läsnä oleva. Hän tunsikin myös hyvin metallialan yritykset. Toisen ammattiopettajan rooli keskittyi ammatillisen osaamisen kehittämiseen. Lisäksi projektin työntekijä / valmentava kouluttaja tuki tarvittaessa ammattiopettajien työtä sekä seurasi opiskelun etenemistä ja rohkaisi opiskelijaa näyttöön valmistautumisessa. Projektityöntekijän tehtävänä oli myös toimia yhteyshenkilönä verkoston suuntaan sekä sopia verkoston yhteisiä arviointipalavereja. Näin Juha sai tukea koko verkostolta. Kokonaisuudessa koulutus toteutui henkilökohtaisen suunnitelman mukaisesti.

Juha suoritti numeerisen jyrsinän näytön arvosanalla H4. Juhan mielestä näytön suorittaminen tuntui paljon helpommalta kun hän sai riittävästi tukea näyttöön valmistautuessa. Ammattiaineiden opettajat arvioivat Juhan edistyneen. Hän uskalsi jo

kysellä vaikeissa tilanteissa ja hänen tekninen suoriutuminen tehtävistä oli yli keskitason.

Täsmäkoulutuksella tukea työllistymiseen:

Räätälöidyn koulutuksen aikana alettiin selvittää, kuinka voitaisiin tukea myös Juhan työllistymistä. Tuolloin todettiin, että täsmäkoulutus voisi tukea Juhan työllistymistä. Koska täsmäkoulutuksen aikana työnantajan ei tarvitse vielä maksaa opiskelijalle palkkaa, voisi Juha perehtyä rauhassa tuleviin työtehtäviin. Työsuhde alkaisi vasta sen jälkeen, kun Juha on oppinut tulevissa työtehtävissä tarvittavat tiedot ja taidot. Räätälöidyn koulutuksen aikana metallialan yritykset tunteva ammattiaineiden opettaja kartoitti Juhalle soveltuvia täsmäkoulutuspaikkoja.

Kun Juhan kouluttamisesta kiinnostunut ja työvoimaa tarvitseva yritys löytyi, projektin työntekijä, metallialan opettaja ja Juha kävivät yrityksessä kertomassa täsmäkoulutuksesta ja Juhan haasteista sekä vahvuuksista työntekijänä. Täsmäkoulutuksen sisältöjen suunnittelu aloitettiin. Tässä tehtävässä oli ammattiaineiden opettajan yhteistyö ensiarvoisen tärkeää. Aluksi sovittiin kolmen kuukauden täsmäkoulutuksesta, jonka tavoitteena oli perehdyttää Juha CNC-koneistajan työhön siten että hän kykenee itsenäiseen työhön. Juha sai täsmäkoulutuksen aikana ammattiaineiden opettajalta ohjausta viikoittain henkilökohtaisen tarpeen mukaisesti. Näin helpotettiin työnantajan koulutusvastuuta ja tuettiin Juhan opiskelua työpaikalla. Kouluttaja oli jo ennestään tuttu Juhalle, joten häneltä oli ainakin aluksi helpompi kysyä apua vaikeissa tilanteissa. Lisäksi sovittiin, että koulutettava päivittää tulityökortin. Askel-projektin työntekijä seurasi ja ohjasi täsmäkoulutuksen etenemistä. Työnantaja ja Juha olivat halukkaita yrittämään täsmäkoulutusta. Sovittiin, että täsmäkoulutus voidaan keskeyttää, mikäli tilanne sitä vaatii. Tällöin Juha pääsee takaisin Kokkotyö-säätiöön. Työsuhde voi myös alkaa ennen 3 kuukauden täsmäkoulutuksen päättymistä, mikäli tavoitteet on saavutettu aikaisemmin. Mikäli täsmäkoulutus onnistuu, luvattiin työnantajalle Juhan työllistämiseen palkkatukea n. 800-900 €/kk, kahden vuoden ajaksi SocEnter-hankkeen kautta.

Täsmäkoulutuksen väliarvioinnissa työnantaja toi esille, että sarjatyöt sujuivat Juhalta hyvin. Näitä ei kuitenkaan ole yrityksessä koko ajan tarjolla, vaan yrityksessä tehdään myös yksittäisiä kappaleita, jotka tulevat yritykselle lyhyellä varoitusajalla. Haasteena työnantaja koki sen, ettei Juha tule kysymään ohjeita uusissa tilanteissa, jolloin työt pysähtyvät. Täsmäkoulutuksen loppuun tavoitteeksi asetettiin, että Juha rohkaistuu kysymään neuvoja ja ohjeita eikä jää yksin epäselvissä tilanteissa.

Tavoitteet eivät toteutuneet suunnitelman mukaisesti vielä kolmen kuukauden koulutuksen aikana, joten koulutusta jatkettiin vielä kuukaudella. Jatkokoulutuksen tavoitteeksi asetettiin Juhan kommunikoinnin tehostaminen siten, että uuteen työtehtävään siirtyminen vanhan loputtua sujuu joustavasti ja opiskelija kysyy neuvoa työntekijöiltä, ellei itse pääse eteenpäin. CNC-kouluttaja kävi edelleen ohjaamassa opiskelijaa yrityksessä 2 kertaa viikossa. Kaksi viikkoa ennen koulutuksen päättymistä Juhan kommunikaatio oli edistynyt eikä puutteellinen kommunikaatio ollut hidastanut työsuorituksia. Myös opiskelijan oman arvion mukaan koulutus oli edennyt tavoitteiden mukaisesti. Juha työllistyi koulutuksen päättymisen jälkeen.

4 ERILAISEN OPPIJAN TUKI OPINPOLULLA OSANA NÄYTTÖTUTKINTOPROSESSIA

Kehittämishankkeen tuloksina kuvaillaan käytännön kokemusten pohjalta niitä ohjaus- ja tukimenetelmiä, joiden avulla on onnistuneesti tuettu erityistä tukea tarvitsevien tutkinnon suorittajien oppimis- ja näyttöprosessia. Pyrin kuvaamaan erilaisen opiskelijan ohjaus- ja tukimenetelmiä mahdollisimman konkreettisesti ja henkilökohtaistamisen vaiheiden mukaisesti erikseen ennen opintojen alkua sekä valmistavan koulutuksen ja näyttöjen aikana. Yhteenveto erilaisen oppijan ohjaus- ja tukimenetelmistä on kuvattu seuraavassa taulukossa.

TAULUKKO 1. Erilaisen oppijan ohjaus- ja tukimenetelmät opinpolulla näyttöprosessin aikana

Ennen opintojen alkua (suunnitteluvaihe)	Opintojen aikana (ammattitaidon hankkimisen vaihe)	Näyttöjen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin aikana	Tutkinnon suorittamisen jälkeen
Kartoittaa ja herättää opiskelijan oma motivaatio -> sitouttaminen opiskeluun	Keskustella ja antaa realistista tietoa näytöistä -> vähentää pelkoja	Perehdyttää opiskelija prosessimaisesti Hensun tekemiseen	Tukea tutkinnon suorittajaa työllistymispolkujen suunnittelussa
Selvittää aikaisempien epäonnistumisten syyt niiden välttämiseksi	Kannustaa opiskelijaa kysymään vaikeissa ja epäselvissä asioissa	Madaltaa rimaa näytön tekemiseltä	Selvittää näyttöpaikkaan tuetun työllistämisen mahdollisuudet
Selvittää opiskelijan toivomukset ja odotukset mm. näyttöjen/opetuksen suhteen	Jaksaa kuunnella opiskelijaa sekä tukea, kannustaa ja rohkaista häntä	Antaa ohjausta Hensun tekemiseen	
Kartoittaa oppimisen vaikeudet ja vahvuudet yhdessä verkoston kanssa ->tiedon välittäminen opiskelijalle ja kouluttajille opiskelun tukemiseksi	Nostaa esille onnistumisen kokemukset ->lisätä rohkeutta, vähentää näyttöjen jännittämistä ja heikentää oppimisvaikeuksien vaikutusta	Antaa opiskelijalle aikaa Hensuun perehtymiseen ja sen tekemiseen	Välittää viranomaisverkostolle tietoa tutkinnon suorittajan ammattitaidosta ja työelämätaidoista (=työllistymiskykyisyydestä)
Selvittää koulutus- ja ohjaustarve	Selvittää säännöllisin väliajoin, onko asia ymmärretty	Huomioida opiskelijan kiinnostus ja työssäoppimisen palautteet näyttöpaikan valinnassa	
Selkiyttää näyttötutkintojärjestelmää; näytöt ja ammattitaitovaatimukset selkokielellä	Valita oppimistylille sopivat opiskelumenetelmät: teoriaopintojen integrointi työssäoppimiseen, kirjallisten töiden korvaaminen suullisilla tehtävillä /projektitöillä	Riittävän pitkä työssäoppimisen jakso näyttöympäristössä ennen näyttöä, järjestää tarvittaessa harjoitusnäyttö	
Ymmärtävä suhtautuminen opiskelijaan ja hänen ongelmiinsa	Käyttää selkokieleistä opetusmateriaalia (esim. kalvot, tehtävät)	Kerätä palautetta työssäoppimisen ajalta -> toteutuuko näytöissä vaadittava ammattitaito, kehitystarpeet	
Luoda luottamuksellinen suhde opiskelijan ja kouluttajien välille	Säännöllinen työssäoppimisen ohjaus; toteutuuko työskentely ammattitaitovaatimusten mukaisesti	Tutustuttaa näytön suorittaja näytön arvioijiin, antaa tarvittavat taustatiedot näytön suorittajasta	
Määrittää sopiva tutkinnon taso	Riittävä henkilökohtainen ohjaus	Antaa näyttötehtävä kirjallisesti selkokielellä ja suullisesti	
Tehdä tarvittaessa yhteistyötä työnantajan kanssa oppimisen tukemiseksi		Varmistaa, että näyttötehtävä on ymmärretty	
->ROHKEUDEN LISÄÄMINEN, ITSE-LUOTTAMUKSEN PARANTAMINEN JA EPÄONNISTUMISEN PELON VÄHENTÄMINEN		Näytön epäonnistuttua annetaan selkeät perustelut, miksi näyttö epäonnistui ja mihin tulee seuraavalla kerralla kiinnittää huomiota	

4.1 Ennen opintojen alkua

Erilaisen oppijan opiskelun ja tutkinnon suorittamisen kannalta on tärkeää tehdä alku-/lähtötilanteenkartoitus perusteellisesti. Lähtötilanteen kartoituksen aikana tulisi luoda luottamuksellinen suhde kouluttajan ja opiskelijan välille. Kouluttajien tulee suhtautua ymmärtävästi opiskelijaan ja hänen ongelmiinsa, kuitenkin ”ymmärtämättä opiskelijaa kuoliaaksi”. Kouluttajien pitäisi pyrkiä erottamaan opiskelijan todelliset ongelmat kuvitelluista ongelmista ja tukea opiskelijaa huomaamaan, milloin ongelmat / oppimisen vaikeudet ovat ylikorostuneita, kuten Raijalla huonon muistin ylikorostaminen teorian tiedon oppimisessa. Oppimista rajoittavia tekijöitä tulisi myös kompensoida oppimista tukevalla vahvuuksilla. Raijalla huonoa muistia korvattiin tekemällä oppimisella ja sisällyttämällä koulutukseen enemmän työssäoppimista.

Koska opiskelijan oma motivaatio ja kiinnostus opiskeluun ja tutkinnon suorittamiseen ovat ensiarvoisen tärkeitä, tulisi hänen motivaatio kartoittaa sitä samalla herätellen jo ennen opintojen alkua. Varsinkin erilaisen oppijan oma motivaatio pitäisi saada mahdollisimman hyväksi, koska hän joutuu usein tekemään enemmän töitä myös omalla ajallaan selviytyäkseen opinnoistaan.

Kehittämishankkeessa kuvattujen opiskelijoiden motivaatio tutkinnon suorittamiseen ja opiskeluun oli erittäin hyvä. Hyvällä motivaatiolla oli suuri merkitys koulutuksen onnistumiselle ja tutkinnon suorittamiselle. Myös opiskelijoiden työmotivaatio oli hyvä. He halusivat saada suoritettua tutkinnon parantaakseen työllistymisen mahdollisuuksiaan. Tehtäessä päätöstä koulutuksen aloittamisesta ja tutkinnon suorittamisesta oli sekä opiskelijoilla että kouluttajilla suurin ongelma epäonnistumisen pelko. Näin oli erityisesti Raijan kohdalla. Opiskelija pelkäsi epäonnistumista, eivätkä kouluttajat halunneet enää ottaa riskiä uudesta epäonnistumisesta. Siksi haluttiin varmistaa, että opiskelijalla on mahdollisuudet onnistua. Koska opiskelijan motivaatio opiskeluun ja no. tutkinnon suorittamiseen oli hyvä, ja hän halusi parantaa työllistymismahdollisuuksiaan tutkinnon hankkimisella, häntä rohkaistiin opiskeluun ja tutkinnon suorittamiseen mm. selvittämällä epäonnistumisen syitä. Opiskelija itse koki keskeisenä epäonnistumisen syynä huonon muistin, jonka vuoksi teorian tieto ei jää mieleen. Kouluttajat nostivat esille myös muita kuin Raijasta itsestään johtuvia mahdollisia syitä aikaisemmalle epäonnistumiselle. Edellisellä kerralla, kun Raija osallistui valmistavaan koulutukseen ja yritti tehdä näyttöjä, oli oppilaitos saanut tutkinnon järjestämisoikeudet vasta hiljattain eikä oppilaitoksella ollut vielä kokemusta tutkinnon järjestämisestä. Kouluttajillekaan ei välttämättä ollut vielä selkiytynyt tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimukset ja arviointikriteerit, eivätkä he osanneet selkiyttää niitä opiskelijoille riittävän hyvin.

Ennen opintojen alkua tulee kartoittaa yksilöllisten tarpeiden mukaisesti opiskelijan oppimisvaikeudet ja vahvuudet. Kaikille opiskelijoille ei ole tarkoituksenmukaista tehdä kaikkia mahdollisia testejä, vaan esim. varmistaa opiskelijan omien näkemysten ja kokemusten todenperäisyys sekä pyrkiä hakemaan oppimisen esteille jokin vahvuus eli kompensoiva tapa oppia. Koska Juhan ongelmat olivat selkeästi heikoissa sosiaalisissa taidoissa, ei hänelle tehty oppimiskykytestejä. Koska Raija pelkäsi, ettei hän opi ja selviä näytöistä huonon muistin ja teorian tiedon muistamisen vaikeuden vuoksi, teki ammatinvalintapsykologi kognitiivisia taitoja ja oppimiskykyä mittaavia testejä. Testituloksia tarkasteltiin ensisijaisesti niistä lähtökohdista kuinka opiskelijan

opiskelua ja oppimista voitaisiin tukea. Vaikka tulokset osoittivat, että opiskelijalla on alenemaa kaikilla muistin osa-alueilla, korostettiin tulosten tarkastelussa, että hän prosessoi tietoa näköaistin avulla ja oppii parhaiten tekemällä ja kokeilemalla. Näiden oppimiskyvyn vahvuuksien perusteella suunniteltiin koko Raijan koulutus. Testien tuloksia hyödynnettiin siten, että koulutuksessa korostettiin tekemällä oppimista. Koulutukseen sisällytettiin normaalia enemmän työssäoppimista ja myös teoriaopinnot integroitiin tekemällä oppimiseen. Opiskelija sai työskennellä mm. koneiden ja laitteiden kanssa myös teoriapäivien aikana koneiden ja laitteiden käyttöä opiskeltaessa.

Ennen koulutuksen alkua on tärkeä käyttää riittävästi aikaa erityisesti erilaisen oppijan lähtötilanteen kartoittamiseen. Vielä sen jälkeen kun opiskelijat tekivät päätöksen aloittaa koulutus ja yrittää uudelleen tehdä tutkinnosta puuttuvat näytöt, kävivät kouluttajat opiskelijoiden kanssa useita henkilökohtaisia keskusteluja. Keskustelujen aikana kartoitettiin opiskelijoiden odotukset ja toivomukset koulutuksen ja näyttöjen suhteen sekä aikaisempi osaaminen ja koulutustarpeet. Lisäksi jo tässä vaiheessa kerrottiin, mikä on näyttötutkinto, miten näytöt toteutetaan, mitä henkilökohtainen näyttösuunnitelma sisältää ja miten se laaditaan, mitkä ovat suoritettavan tutkinnon ammattitaitovaatimukset ja arviointikriteerit. Näistä kerrottiin nimenomaan selkokielellä. Odotuksen ja toivomukset on hyvä kartoittaa kirjallisesti esim. sellaisten opiskelijoiden kohdalla, jotka ovat arkoja ja jotka omaavat heikot sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot (kuten Juhan kanssa tehtiin).

Ennen opintojen alkua tehtävillä kartoituksilla sekä ohjaus- ja tukitoimilla on erittäin tärkeä merkitys opiskelijan rohkeuden ja itseluottamuksen lisäämisessä sekä epäonnistumisen pelon vähentämisessä.

4.2 Opintojen aikana

Myös tutkintoon valmistavan koulutuksen aikana tulee vähentää opiskelijan pelkoja ja jännitystä näyttöjä kohtaan. Koska erilaisen oppijan aikaisemmat opiskelukokemukset ovat usein hyvinkin negatiivisia, on opintojen aikana erittäin tärkeää nostaa esille kaikki pienetkin onnistumisen kokemukset. Esimerkiksi Raijan näyttöihin valmistautumista tuettiin erittäin paljon työssäoppimisesta saadun myönteisen palautteen avulla. Toisaalta Juhan onnistuminen näyttötehtävän suorittamisessa rohkaisi häntä osallistumaan työhön tähtäävään täsmäkoulutukseen. Koska erilaiset oppijat eivät itse aina tunnista opiskelustaan tai työskentelystään onnistumisia, on tärkeää, että kouluttaja esittelee tarkasti pienetkin onnistumisen kokemukset. Erilaisille oppijoille on usein kehittynyt epäonnistumisen kehä, eivätkä he itse tunnista työskentelyssään mitään vahvuuksia tai onnistumisia. He kiinnittävät huomionsa aina ensisijaisesti omiin virheisiin ja epäonnistumisiin. Vahvuuksien ja onnistumisten esiin nostamisella vähennetään myös oppimisvaikeuksien vaikutusta.

Jotta opiskelijan pelkoja näyttöjä kohtaan voidaan vähentää, tulee opiskelijalle antaa realistista ja selkokieleistä tietoa näytöistä. Opiskelijoita tulee rohkaista kysymään epäselvissä tilanteissa, ja kouluttajien tulee vastata kärsivällisesti usein samoiltakin tuntuviin kysymyksiin sekä keskustella pelosta ja jännityksestä. Esimerkiksi Raija kyseli ja keskusteli näyttöihin liittyvistä asioista todella paljon sekä ammattiainneiden opettajan että valmentavan kouluttajan kanssa.

Koulutuksen aikana on tärkeää myös kiinnittää huomiota käytettävään opetusmateriaaliin. Kouluttajat tukevat koko ryhmän opiskelua käyttämällä selkokielistä opetusmateriaalia ja monipuolisia opetus- ja opiskelumenetelmiä (esim. luento, kalvot, kirjallisten töiden korvaaminen suullisilla tehtävillä) sekä valitsemalla erilaisille oppimistyyleille sopivat opiskelumenetelmät. Esimerkiksi Raija itse toivoi saavansa selkeät luentorungot keskeisistä asioista ja niiden välisistä suhteista. Raijan koulutukseen lisättiin työssäoppimista ja siihen integroitiin myös teoria-aineiden opiskelua. Näiden opiskelijoiden opintojen onnistumiselle oli tärkeää, että koulutuksen ja näyttöjen toteuttamisessa huomioitiin opiskelijan vahvuudet opiskelijana. Raijan ja Irjan koulutuksissa painottui tekemällä ja työssäoppiminen. Juha sai keskittyä työskentelemään yhden ja saman koneen kanssa näyttöihin valmistautuessaan ja näyttöjen aikana. Täsmäkoulutusta varten Juhalle etsittiin työpaikka, jossa hän sai tehdä itselleen parhaiten soveltuvaa selkeää sarjatytöä.

Työssäoppiminen on tärkeä opiskelumenetelmä erilaiselle oppijalle. Se antaa mahdollisuuden omaksua teorian tietoa. Työssäoppimisen ohjauksen aikana kerätään tutkinnon suorittajan työskentelystä palautetta onnistumisen kokemuksista ja voidaan arvioida, toteutuuko hänen työskentelynsä ammattitaitovaatimusten mukaisesti. Palautteen avulla voidaan myös arvioida, milloin tutkinnon suorittaja on valmis näyttöön ja millainen näyttöympäristö soveltuu hänelle parhaiten. Työssäoppiminen antaa tutkinnon suorittajalle mahdollisuuden valmistautua näyttöön harjoittelemalla tulevia näyttötehtäviä.

4.3 Näyttöjen aikana

Näyttöjen toteuttamiseen sisältyy henkilökohtaisen näyttösuunnitelman laatiminen, varsinaiset näyttötehtävät sekä näytön arviointi. Varsinkin erilaisen oppijan tukeminen näyttöjen aikana toteutetaan valmistavan koulutuksen aikana, koska yleensä erilainen oppija kokee tarpeelliseksi saada kaiken mahdollisen koulutuksen ennen näyttöä. Sen vuoksi erilaisen oppijan ohjaus- ja tukimenetelmät ovat ainakin jossain määrin identtisiä sekä opintojen että näyttöjen aikana.

On tärkeää perehdyttää tutkinnon suorittajaa prosessimaisesti henkilökohtaisen näyttösuunnitelman tekemiseen jo valmistavan koulutuksen alussa. Näin annetaan opiskelijalle riittävästi aikaa henkilökohtaiseen näyttösuunnitelmaan perehtymiseen ja sen tekemiseen. Kouluttajan tehtävänä on myös ohjata opiskelijaa hensun tekemisessä.

Näyttöympäristön valinnassa pitää huomioida opiskelijan kiinnostuksen kohteet ja oma näkemys hänelle itselleen parhaiten sopivasta näyttöympäristöstä. Mutta kouluttajan tehtävänä on myös tarvittaessa ohjata näytön suorittajaa näyttöympäristön valinnassa. Erityisesti sellaisissa tilanteissa, jolloin opiskelijan ehdottama työpaikka ei sovellu näyttöympäristöksi, eli se ei ole tutkinnon perusteiden vaatimusten mukainen eikä siellä voida osoittaa tutkinnon perusteissa vaadittavaa ammattitaitoa. Kouluttajan tulee ohjata tutkinnon suorittajaa näyttöympäristön valinnassa myös silloin, kun hänen ehdottamansa työpaikka on liian vaativa näyttöympäristöksi. Varsinkin erilaisen oppijan on turhaa tehdä näyttöä liian vaativassa työympäristössä. Työssäoppimisen aikana työpaikalta saadulla myönteisellä palautteella on erittäin tärkeä merkitys näyttöympäristön valinnassa. Jotta näytöt onnistuisivat tulisi erilaiselle oppijalle valita näyttöympäristöksi työpaikka ja työtehtävät, joista hän on saanut aikaisemmin myönteistä palautetta. Esimerkiksi Riitan tapauksessa huomioitiin

näyttöympäristön valinnassa työssäoppimisesta saatu myönteinen palaute. Ennen näytön suorittamista opiskelijan tulisi saada työskennellä näyttöympäristössä sekä harjoitella näyttötehtäviä ja näytöissä osoitettavaa ammattitaitoa riittävästi. Tarvittaessa erilaiselle oppijalle tulisi järjestää mahdollisuus tehdä harjoitusnäyttö. Kouluttajien pitää kerätä työssäoppimisen ajalta palautetta ja arvioida näytöissä vaadittavan ammattitaidon toteutumista ja opiskelijan mahdollisia kehittymistarpeita vielä ennen näyttöä. Tärkeää on myös antaa opiskelijalle konkreettisia ohjeita siitä, kuinka hänen tulisi vielä kehittää työskentelyään.

Näytön suorittaja tulisi tutustuttaa näytön arvioijiin hyvissä ajoin ennen näyttöä. Näytön arvioijat tulisi perehdyttää hyvin näytön arviointiin yleensä sekä näytön ammattitaitovaatimuksiin ja arviointikriteereihin. Näytön suorittajan tulisi olla mukana näytön arvioijien perehdytystilaisuudessa.

Näyttötehtävät tulisi antaa näytön suorittajalle sekä kirjallisesti että suullisesti. Kouluttajan tulisi käydä näytön suorittajan kanssa tehtävät keskustellen läpi. Keskustelun aikana tulee varmistaa, että näytön suorittaja on ymmärtänyt tehtävän.

Mikäli erilainen oppija epäonnistuu näytössä, annetaan hänelle selkeät perustelut siitä miksi näyttö ei mennyt läpi ja mitkä asiat tulee seuraavalla kerralla tehdä toisin. Tämä palaute-/arviointikeskustelu pitää toteuttaa huolellisesti, jotta tutkinnon suorittaja ei pelkää näytön uusimista.

4.4 Tutkinnon suorittamisen jälkeen

Usein erityistä tukea tarvitsevan oppijan on helpompi lähteä ensin suorittamaan vain yhtä tutkinnon osaa, kuten Irja teki. Pilkottaessa tutkinnon suorittaminen osiin ei sen tekeminen tunnu niin vaativalta, eikä tutkinnon suorittajalta vaadita heti aluksi niin suurta sitoutumista. Ensimmäisen näytön suorittamisen ja onnistumisen kokemuksen jälkeen on tärkeää, että kouluttaja alkaa välittömästi suunnitella seuraavan/seuraavien näytöjen toteuttamisen mahdollisuuksia. Näin tehtiin myös Irjan kanssa.

Erityisesti erilaisen oppijan kohdalla on erittäin tärkeää, että kouluttaja tukee tutkinnon suorittajaa työllistymisen mahdollisuuksien selvittämisessä. Esimerkiksi Raijan kanssa työllistymisen mahdollisuuksia ideoitiin kaksi kuukautta koulutuksen päättymisen jälkeen työvoiman palvelukeskuksessa yhdessä Raijan, kouluttajan ja työvoimaohjaajan kanssa. Opiskelu ja tutkinnon suorittaminen oli vaatinut Raijalta niin paljon voimavaroja, että hän halusi pitää muutaman kuukauden tauon ennen töihin lähtemistä. Kouluttaja huolehti, että Raija alkoi muutaman kuukauden loman jälkeen hakea töitä. Raija löysi itse itselleen työpaikan.

Tuettaessa erilaista oppijaa työpaikan etsimisessä tulee hyödyntää ammattiaineiden opettajien kokemuksia näytön suorittajan ammatillisesta osaamisesta ja vahvuuksista työntekijänä sekä ammattiaineiden opettajien yritys- ja työelämäntuntemusta. Koska metallialan kouluttaja tunsikin hyvin alueen yritykset, hän etsi Juhalle täsmäkoulutuspaikan, jossa Juhan kohdalla täsmäkoulutusta käytettiin apuna työllistymisen edistämiseksi. Kouluttajien tärkeä tehtävä on tutkinnon suorittamisen jälkeen tukea tutkinnon suorittajaa työllistymismahdollisuuksien etsimisessä. Erittäin tärkeää esimerkiksi Juhan työllistymisen kannalta oli valmentavan kouluttajan ja ammattiaineiden opettajan tiivis yhteydenpito opiskelijan työssäoppimisen paikkaan.

Ammattiaineiden opettaja ohjasi ja tuki opiskelijaa koneiden ja laitteiden käytössä ja työskentelyn tehostamisessa. Valmentava kouluttaja tuki opiskelijaa yleisissä työelämätaidoissa. Kouluttajan pitää myös selvittää opiskelijan erilaiset tuetun työllistymisen mahdollisuudet sekä opiskelijalle itselle että mahdollisille työpaikoille, esimerkiksi näyttöpaikkaan. Opiskelijan työllistymismahdollisuuksien tukemisen kannalta on myös tärkeää välittää tietoa tutkinnon suorittajan ammatillisesta osaamisesta, yleisistä työelämätaidoista sekä työkykyisyydestä viranomaisverkostolle kuten palvelukeskuksen ja työvoimatoimiston työvoimaneuvojille.

5 YHTEENVETO

Kehittämishankkeessa kuvatut ja käytännön kokemusten avulla löydetty erilaisen aikuisoppijan tuki- ja ohjausmenetelmät tukevat Pajukosken ym. (2004) näkemyksiä erilaisen oppijan tukemisesta näytöissä ja tutkintoon valmistavassa koulutuksessa. Tuki- ja ohjausmenetelmät oppimis- ja näyttöprosessissa ovat hyvin samanlaisia, mutta tässä työssä niitä on kuvattu käytännönläheisemmin. Käytännön kokemusten aikana olen todennut, että erilaisen oppijan onnistuneen oppimispolun kannalta on tärkeää aloittaa opiskelijan tukeminen jo opiskelijan lähtötilanteen kartoittamisella ja koulutuksen suunnittelun vaiheessa.

Kehittämishankkeen tuloksena voidaan myös todeta, että käytännön kokemusten kautta on erilaisen oppijan oppimis- ja näyttöprosessin koettu edellyttävän henkilökohtaistamisen vaiheissa kuvattujen tukitoimenpiteiden toteuttamista. Erityisesti seuraavat asiat on koettu tärkeiksi työvälineiksi erilaisen oppijan näyttö- ja oppimispolun tukemisessa:

- tutkinnon suorittajan sisäisen motivaation kartoittaminen ja herättäminen
- verkostoyhteistyö koulutuksen ja opiskelun tukimuotojen suunnittelussa
- tutkinnon suorittajalle soveltuvan tutkinnon tason määrittäminen
- oppimisen ongelmien ja erityisesti vahvuuksien kartoittaminen ja vahvuuksien hyödyntäminen koulutuksen suunnittelussa ja opetuksen aikana
- henkilökohtainen ohjaus (sekä valmentavan kouluttajan / opinto-ohjaajan ja ammattiaineiden opettajan ohjaus) näyttö- ja oppimisprosessin eri vaiheissa
- epäonnistumisen kehän purkaminen nostamalla esiin tutkinnon suorittajan olemassa olevia voimavaroja ja kiinnittämällä huomiota onnistumisiin ja mahdollisuuksiin
- työssäoppimisen ohjaaminen yhteistyössä ammattiaineiden opettajan ja valmentavan kouluttajan kanssa.

6. POHDINTA

Kehittämishankkeen aikana on löydetty toimivia pedagogisia ohjaus- ja tukimenetelmiä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden näyttötutkinto- ja oppimisprosessin tukemiseen. Yhteenvetona kehittämishankkeen tuloksista voidaan todeta, että erilaisen oppijan oppimis- ja näyttötutkintoprosessin tukemisessa on erityisen tärkeää luottamuksellisen ja kannustavan ilmapiirin luominen opiskelijan, kouluttajien ja verkoston välille, opiskelu- ja työllistymismotivaation kartoittaminen ja tukeminen, verkostoyhteistyö prosessin eri vaiheissa ja eri toimijoiden välillä sekä opiskelijan henkilökohtainen ohjaus opiskelun ja työssäoppimisen aikana. Lisäksi tärkeää on huomioida, että onnistumiseen johtavat ohjaus- ja tukimenetelmät ovat aina yksilöllisiä.

Kehittämishankkeessa kuvatut käytännön esimerkit on toteutettu ESR-projektissa, jossa suunnitellaan ja kehitetään yksilöllisesti räätälöityjä koulutusmalleja sekä erilaisen oppijan ohjaus- ja tukipalveluita. Näin ollen kehittämishankkeessa kuvatuissa käytännön esimerkeissä on ollut resursseja tutkinnon suorittajan henkilökohtaiseen ohjaukseen sekä eri kouluttajien yhteistyöhön ja suunnittelutyöhön prosessien eri vaiheissa. Entä kun projektin rahoitus loppuu ja koulutuksia toteutetaan normaaleilla resursseilla? Mihin resurssit riittävät? Kouluttajat kokevat usein ongelmana, että resurssit eivät riitä tässä hankkeessa kuvattujen esimerkkien ohjaustyöhön.

Uudistettu laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta ja opetushallituksen näyttötutkintotoimintaa koskevat määräykset edellyttävät näyttötutkintotoiminnan henkilökohtaistamista sekä henkilökohtaisten oppimissuunnitelmien ja näyttösuunnitelmien laatimista yhteistyössä opiskelijan ja kouluttajan kanssa. Nykyinen laki siis velvoittaa tutkinnon järjestäjiä mm. kartoittamaan tutkinnon suorittajien lähtötilanne ja oppimisedellytykset sekä ohjaamaan tutkinnon suorittajien näyttötutkinto- ja oppimisprosessia. Oppilaitoksen on siis löydettävä resurssit erilaisen oppijan ohjaukseen.

Ehkä resurssien puute ei olekaan se todellinen ja suurin ongelma erilaisen oppijan opiskelun tukemisessa. Suurin ongelma voi olla siinä, että aikuisten oletetaan olevan aina motivoituneita opiskelijoita, joilla on hyvät opiskelutaidot. Oletetaan, etteivät aikuiset tarvitse erityistä tukea opiskelun aikana. Ammattiaineiden opettajat myös usein olettavat, että haasteellisten opiskelijoiden opetus ja ohjaus vaatii erityisosaamista ja on näin ollen erityisopettajan tehtävä. Tässä kehittämishankkeessa kuvattujen käytännön esimerkkien aikana kuitenkin koettiin, että ammattiaineiden opettajat kykenevät tukemaan hyvinkin haasteellisten opiskelijoiden opiskelua. Tämä edellyttää oikeaa asennetta kouluttajilta. Ammattiaineiden opettajilla tulee olla tahtoa ohjata ja tukea opiskelijoita yksilöllisesti sekä rohkeutta kulkea erilaisen oppijan rinnalla. On tärkeää motivoida, kannustaa ja rohkaista opiskelijaa sekä jaksaa vastata opiskelijoiden kysymyksiin niin usein kuin tarvitaan.

Keski-Pohjanmaan aikuisopistossa jatketaan tiivistä yhteistyötä valmentavien kouluttajien, erityisopettajan, ammattiaineiden opettajien ja viranomaisverkoston kanssa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden näyttö- ja oppimisprosessin tukemisessa. Uskon, että tekemällä yhteistyötä käytännön tasolla erityisesti ammattiaineiden opettajien kanssa saamme siirrettyä mm. tässä hankkeessa toimiviksi koettuja tuki- ja ohjausmenetelmiä oppilaitoksen arkeen.

LÄHTEET

A 6.11.2998/811. Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta. Valtion säädöstietopankki Finlex. <http://www.finlex.fi>. Ajantasainen lainsäädäntö.

Forslund, M. 1997. Opiskelijoiden ohjaaminen ohjaavassa koulutuksessa. Oppimista ja elämänhallintaa ohjaamassa. Kehittämishanke. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Gunnar, M., Pasanen, H.; Pekkanen, M., Räsänen, L. & Vuolle-Salonen, M. 2004. Ohjaus näyttötutkinnon ja valmistavan koulutuksen henkilökohtaistamisessa. Ohjaus työ tavaksi –videoon liittyvä käsikirja. Helsinki: Hakapaino Oy.

Henkilökohtaisten opiskeluohjelmien laatimisen perusteet. 2000. Opetushallitus.

Keski-Pohjanmaan aikuisopiston opetussuunnitelman yhteinen osa. 2004.

Kero, S., Leskinen, E-K., Mielonen, T., Piha, L. & Vehkomäki, A. 2004. Haasteista mahdollisuuksiin. Erityisopiskelija työssäoppimassa. Valkeakoski: Koski-Print Oy.

L 21.8.1998/631. Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta. Valtion säädöstietopankki Finlex. <http://www.finlex.fi>. Ajantasainen lainsäädäntö.

Näyttömahdollisuus erilaiselle oppijalle. 2004. Toim. S. pajukoski, A. Tuomi & S. Koskinen. HERO:n Näyttö-projekti.

Näyttötutkinto-opas. Käsikirja tutkintojen järjestäjille ja tutkintotoimikunnille. 2003. 2. korjattu painos. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy.

Piri, M. 1997. Irti epäonnistumiskokemusten kehästä. Nuotti elämälle –hankkeen ohjausmenetelmän tarkastelua. Nuorisotutkimus 15 (2), 28-33.

Rikkinen, A. 2006. Aihe-projektin projektipäällikkö. Luento Aikuisten opinto-ohjauksen ja tukipalveluiden kehittämishankkeen seminaarissa Vaasassa 27.3.2006.

Rikkinen, A. , Heikkinen, E., Ihanainen, P. & Nurmi, E-L. 2004. Aikuisopiskelun henkilökohtaistaminen näyttötutkintotoiminnassa 2000-2003. 2. korjattu painos. Helsinki: Hakapaino Oy.